

”Man hör aldrig om killar som blir sexuellt trakasserade”

En rapport om sexuella trakasserier i skolan

Adam Jonsson

Rapport 2012:1

Kriminologiska institutionen

Stockholms universitet

”Man hör aldrig om killar som blir sexuellt trakasserade”

En rapport om sexuella trakasserier i skolan

Adam Jonsson

Rapport 2012:1

Kriminologiska institutionen

Stockholms universitet

**”Man hör aldrig om killar som blir sexuellt trakasserade”
– En rapport om sexuella trakasserier i skolan**

©Adam Jonsson
Kriminologiska institutionen
Stockholms universitet

Rapport 2012:1
Kriminologiska institutionens rapportserie
Redaktör: Felipe Estrada

ISSN 1400-853X
ISBN 978-91-979847-1-3

Förord

Till grund för denna rapport ligger två studentuppsatser som examinerades vid Kriminologiska institutionen vårterminen 2009 respektive 2011. Den första studien baseras på tre fokusgruppsintervjuer med gymnasiepojkar i Stockholms kommun. Materialet ligger till grund för uppsatsen *Boys will be boys: Fokusgruppsintervjuer med gymnasiepojkar om trakasserier och genusnormer*, som behandlar föreställningar om offer och gärningspersoner vid sexuella trakasserier mellan pojkar i skolmiljön. Den andra studien har titeln *De ska bli härdade: Fokusgruppsintervjuer med högstadielärare om trakasserier och genusnormer* och behandlar samma företeelse utifrån ett lärarperspektiv. Uppsatsen bygger på tre fokusgruppsintervjuer med högstadielärare yrkesverksamma i tre kranskommuner till Stockholm.

Som författare till de båda uppsatserna vill jag för det första tacka de ungdomar och lärare som genom sitt engagerade deltagande i intervjuerna gjort undersökningarna möjliga och lärorika. Ett tack tillägnas också Monica Skrinjar som guidat mig genom de båda uppsatserna med utmanande och konstruktiva frågor i hennes egenskap av handledare.

Adam Jonsson

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
2. Vad är sexuella trakasserier?.....	3
3. Teoretiska utgångspunkter.....	4
3.1 Kön och genus.....	4
3.2 Maskulinitet, sexualitet och våld.....	4
4. Tidigare forskning.....	5
4.1 Det manliga brottsoffret – en skenbar orimlighet.....	5
4.2 Sexuella trakasseriers funktion i skolmiljön.....	6
5. Metod.....	7
5.1 Fokusgruppsintervjuer.....	7
5.2 Diskussionsunderlaget – tre scenarion.....	8
5.3 Genomförande av elevundersökningen.....	9
5.4 Genomförande av lärarundersökningen.....	10
5.5 Etik.....	10
5.6 Elev- och lärarundersökningens utformning.....	12
6. Resultat.....	13
6.1 Elevundersökningen.....	13
6.1.1 Föreställningar om utsatta pojkar.....	13
6.1.2 Föreställningar om utsättande pojkar.....	16
6.1.3 Statusförhållanden mellan utsatta och utsättande pojkar.....	17
6.1.4 Föreställningar om kön och sexualitet.....	18
6.2 Lärarundersökningen.....	21
6.2.1 Föreställningar om utsatta och utsättande pojkar: Blandgruppen.....	21
6.2.2 Föreställningar om utsatta och utsättande pojkar: Kvinnogruppen.....	22
6.2.3 Föreställningar om utsatta och utsättande pojkar: Mansgruppen.....	23
6.2.4 Trakasseriernas orsaker.....	26
6.2.5 Trakasseriernas konsekvenser.....	28
6.2.6 Föreställningar om kön och sexualitet.....	29
7. Avslutande diskussion.....	31
7.1 Hur kan resultaten tolkas?.....	32
7.2 Resultatens konsekvenser.....	33
8. Källförteckning.....	35

1. Inledning

Den allmänna förståelsen av begreppet "sexuella trakasserier" kringgärdas av att det är en man som utsätter en kvinna. Föreställningen är bekymmersam då sexuella trakasserier äger rum mellan pojkar i skolmiljön. Inte minst eftersom att den traditionella bilden av sexuella trakasserier utgörs av handlingar med en uttalad sexuell innebörd. I skolmiljön är pojkar tvungna att upprätthålla en bild av sig själva som heterosexuella för att bli betraktade som "riktiga" killar (Karlsson 2003, s. 59). När sexuella trakasserier äger rum mellan (heterosexuella) pojkar riskerar den utsatte parten att bli betraktad som "omanlig" (icke-heterosexuell) om han inte gör fysiskt motstånd eller uppfattar beteendet som kränkande. För att behålla sin maskulina ställning bland skolkamraterna kan pojken bli tvungen att förringa sin utsatthet. En utsatt pojke bör alltså "ta det som en man" utifrån normer för hur en kille ska bete sig.

Följaktligen kan det finnas ett osynliggörande av kränkande handlingar mellan pojkar i skolmiljön. Mot denna bakgrund betraktas sexuella trakasserier som en del av en normativ förhandlingsprocess, i vilken människor kontinuerligt ägnar sig åt att försöka sätta gränser gällande deras innebörd. Förhandlingsprocessen avser inte minst *vad* som är ett brott, *vilken* typ av brott det är och *vem* som kan vara utsatt respektive utsätta andra. Gränsdragningen kan ske inifrån av de involverade parterna eller utifrån i förhållande till ett kulturellt sammanhang – i detta fall skolmiljön som utmärks av kravet på pojkar (och flickor) att vara heterosexuella. Med denna infallsvinkel riskerar sexuella trakasserier mellan pojkar att tonas ned eller osynliggöras.

Att vissa typer av trakasserier betraktas som mer oskyldiga än andra är problematiskt i skolmiljön. Det är därför väsentligt att undersöka såväl elevers som lärares förståelse av sexuella trakasserier mellan pojkar. Denna rapport utgörs av två undersökningar som belyser företeelsen ur ett elev- respektive ett lärarperspektiv. Syftet med elev- och lärarundersökningen är att studera hur gymnasiepojkar och högstadielärares föreställningar om utsatta och utsättande pojkar är beroende av normer kring maskulint beteende, sexualitet och våld. Huvudfrågan som ska besvaras i denna rapport är hur föreställningar om kön hos offer och gärningspersoner utgör villkoret för vad som betraktas som sexuella trakasserier. Att tyngdpunkten vilar på sexuella trakasserier mellan individer av manligt kön får inte uppfattas som en bagatellisering av de kränkningar som män utsätter kvinnor för. Tvärtom kan sexuella trakasserier mellan pojkar ha implikationer för samvaron mellan pojkar och flickor i skolmiljön. Eftersom trakasserierna syftar till att särskilja vad som anses manligt respektive kvinnligt upprätthåller pojkars agerande dominans och överordning gentemot flickor. För alla som är intresserade av och värnar om gränser, rättigheter och skyldigheter i relationer mellan pojkar/män och flickor/kvinnor är det angeläget att studera hur normförhandlingen kring sexuella trakasserier kan ta sig uttryck.

2. Vad är sexuella trakasserier?

Med jämställdhetslagens definition av begreppet sexuella trakasserier (16a § avseende grundskola och högskola) åsyftas "uppträdande av sexuell natur som kränker ett barns eller elevs värdighet" och som handlar om "ett uppträdande i studierna av sexuell natur som kränker en student eller sökande." Konkret omfattar sexuella trakasserier ovälkommen beröring, sexskämt, sexuella inviter, blickar, gester och bilder som är sexuellt anspelade och nedvärderande. Trakasserierna kan också innefatta våld. I förebyggande syfte föreskriver skollagen (1985:1100, 1 kap. 2:a och 9:e §§) att den som verkar i skolan aktivt ska motverka alla former av kränkande behandling. Det framgår av *lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* som syftar till att motverka trakasserier på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan

trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.¹ Det är i sammanhanget av sexuella trakasserier mellan pojkar problematiskt att lagstiftningen begränsas till trakasserier av vissa bestämda slag och inte tar hänsyn till förhållanden inom dessa kategorier. På liknande sätt innebär förpliktelsen för verksamma inom skolan att arbeta för jämställdhet mellan könen (man och kvinna) (Skollagen kap. 1§2) att diskrimineringsföreskrifterna inte beaktar hierarkier bland pojkar. Att sexuella trakasserier mellan pojkar riskerar att undgå ingripande kan dessutom vara en konsekvens av att begreppet åsyftar både trakasserier på grund av kön och trakasserier av sexuell natur (Cox 2001, s. 12). Att det måste handla om beteenden av sexuell karaktär för att något ska kallas sexuella trakasserier kan således befaras finnas i den allmänna förståelsen av begreppet (Karlsson 2003, s. 59).

3. Teoretiska utgångspunkter

3.1 Kön och genus

Eftersom den företeelse som rapporten studerar bygger på sociala grupprocesser är det väsentligt att problematisera de antaganden om kön som utgör normer för hur pojkar ska vara för att betraktas som "riktiga" (maskulina) pojkar. De tillämpade definitionerna av begreppen kön och genus är därför i behov av presentation. Lenz Taguchi (2004, s. 40) betraktar *kön* som det biologiska könet (man och kvinna) och *genus* som de socialt konstruerade betydelser som associeras med begreppen man/kvinna och maskulint/feminint. Om kategoriernas kulturella innebörd betraktas som framförhandlad förstås deras innehåll utifrån en ständig process av social interaktion till att bli feminint eller maskulint. Könskategorierna är förbundna med föreställningen om att en individ av maskulint biologiskt kön ska iscensätta maskulint genus och ha sitt sexuella begär riktat mot det motsatta könet (heteronormativitet). Inom denna så kallade *heterosexuella matris* framstår kön som ett uttryck för en inre natur som ger upphov åt alla känslor, beteenden, njutningar och begär såsom könsspecifika. Kategorierna "manligt" och "kvinnligt" existerar endast inom ramen för denna matris (Butler 2007, s. 163). Det innebär att vår definition av oss själva och andra som tillhörande kategorierna "man" och "kvinna" utgör utgångspunkten för hur vi relaterar till omgivningen och hur vi uttrycker oss i den. Att anlägga ett genusperspektiv innebär att beakta hur identifikationen som antingen biologisk man eller biologisk kvinna påverkar människors tänkande och handlande. Det kan åskådliggöra hur normativa föreställningar förknippade med könskategorierna betingar iscensättningen av genus (Messerschmidt 2004, s. 37). I förståelsen av genus som ett socialt konstruerat maktförhållande är makten både social, psykologisk och ekonomisk och således av relationell karaktär då den existerar mellan människor och innebär begränsningar för vissa och möjligheter för andra. Med *genusnormer* avses därför de föreställningar om vad som ses som " normalt/avvikande" beteende för pojkar respektive flickor.

3.2 Maskulinitet, sexualitet och våld

Ur ett genusteoretiskt perspektiv associeras våldsamt beteende framförallt med maskulinitet. Men att förklara mäns högre nivå av fysiskt våld (avseende både utövande och utsatthet) utifrån ojämlika maktförhållanden mellan män och kvinnor är att förbise mäns olika möjligheter att utöva makt gentemot varandra. Därför är det nödvändigt att inte betrakta gruppen män som homogen utifrån

¹ Denna lag tillämpas på utbildning och annan verksamhet som avses i skollagen (1985:1100). Lagen (1 kap. 2 och 9 §§) förkunnar att den som verkar i skolan aktivt ska motverka alla former av kränkande behandling och att (6 §) huvudmannen (kommunen) eller den huvudmannen utser (rektor) för verksamheten skall se till att det finns en likabehandlingsplan för att förebygga och förhindra trakasserier. Dessutom (7 §) är huvudmannen skyldig att vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling.

det biologiska könet. Istället bör vi tala om olika *maskuliniteter* vars maktpositioner betingas av social klass, etnicitet, ålder, sexuell orientering, kroppsliga attribut med mera, som tillsammans utgör olika förutsättningar att utöva makt både över kvinnor och över andra män (Messerschmidt 2004, s. 40-42). Sexuella trakasserier mellan pojkar speglar således en maktasymmetri mellan olika genuskonstruktioner och något som starkt bidrar till denna konstruktion är sexualiteten (Karlsson 2003, s. 65, 67). Då motsatsförhållandet heterosexuellt – homosexuellt aktualiseras blir maktaspekten betydande. Det är därför inte möjligt att frikoppla sexualitet från makt (Karlsson 2003, s. 66).

Trakasserier mellan pojkar aktualiserar förhållandet mellan maskulinitet och våld. Att maskulinitet associeras med ett idealiserande av makt föranleder strävan efter den *hegemoniska maskuliniteten*, som avser den dominerande manliga idealbilden i en specifik kontext. Hegemonin bygger på mäns strukturella makt över kvinnor och rättfärdigar därigenom inte bara maktutövning över kvinnor utan också över andra maskuliniteter som inte uppfyller hegemonins ideal (Messerschmidt 2004, s. 42). I själva verket är de män som lever upp till idealbilden få. Trots det genomsyrar hegemonins kännetecken de dominerande och premierade föreställningarna om maskulinitet. Maktförhållanden mellan olika maskuliniteter definieras framförallt av heterosexualiteten, som närmast uteslutande utgör hegemonins ytterst rådande kännetecken. Denna underbygger både maktrelationer mellan män och kvinnor och mellan olika sexualiteter, där maskulinitet definieras genom åtskillnad från och åtrå till kvinnor (Messerschmidt 1993, s. 76). Därför har också homofobin en avgörande roll vid konstruktionen av olika maskuliniteter. Homofobi kan beskrivas som nedvärdering av det icke-maskulina, passiva och svaga hos män (Karlsson 2003, s. 54).

Den hegemoniska maskuliniteten är starkt associerad med aggressivitet och kapacitet till våld (Messerschmidt 2000, s. 85). Genom dess idealiserande av aggressivitet tillskrivs en man som utstrålar styrka hög status (Messerschmidt 2004, s. 45). Förhållandet mellan kapaciteten till våld och dess faktiska användande är dock inte förbehållslöst (Messerschmidt 2000, s. 86). För att uttrycka och befästa maktförhållanden, maskulint - feminint och heterosexuellt - homosexuellt, har individen endast för handen de möjligheter som anses accepterade att ta till inom den specifika kontexten. I en situation där individens maskulinitet hotas *kan* våld bli resultatet om det utgör en legitim resurs för att framföra sig som man (Messerschmidt 2000, s. 13). Att som man ta till våld kan anses legitimt så länge det sker för att avvärja hot (mot den maskulina identiteten) (Messerschmidt 2000, s. 86). Det kan vara med utgångspunkt i en känsla av maktlöshet som pojkar försöker hävda sig själva som män och det är också här våld har sin relation till maskulinitet. Utsatthet och rädsla för degradering hotar den maskulina identiteten, medan våld verkar som ett upprätthållande, kompensatoriskt eller återställande medel (Kimmel och Mahler 2003, s. 1452). Motståndet mot att bli betraktad som en "icke-man" speglar de sociala förväntningar på män att bekräfta sin maskulinitet. Hotad maskulinitet kan ta sig våldsamma uttryck då hotade män måste slå tillbaka. Det är som att män inte förblir män om de inte "antar utmaningen" att hävda sig (Edwards 2004, s. 262).

4. Tidigare forskning

4.1 Det manliga brottsoffret – en skenbar orimlighet

Brottsoffrets framstående ställning i dagens samhällsdebatt har enligt Tham (2001, s. 37) befästs utifrån lojaliteten med brottsoffret som en moralisk grundidé. Denna brottsofferideologi har dock inte resulterat i en enhetlig definition av begreppet brottsoffer. Det är snarare tal om generella idéer om hur ett offer *bör* vara, nämligen svagt, passivt, lidande och med förlorad kontroll. Burcar (2005, s. 17) problematiserar dessa allmänna karaktäristika utifrån föreställningar om maskulinitet. Hon har

genomfört samtalsintervjuer med unga män om deras erfarenheter av utsatthet för rån och misshandel.² Studien påvisar att intervjudeltagarna målade upp tydliga gränser mellan sig själva och gärningspersonerna. De intervjuade ungdomarna bedömde förvisso sig själva som utsatta för brott, men ville inte förlika sig med de traditionella kännetecknen hos ett brottsoffer. Följaktligen är en person som utsätts för brott inte nödvändigtvis att betrakta som ett offer. Motståndet mot en offeridentitet uttrycktes genom att framhäva den egna handlingskraften och underminera gärningspersonernas agens i händelseförloppet. Istället för att framställa gärningspersonerna som illasinnade och brottet som allvarligt och därigenom framhäva sin offerstatus, betonade pojkarna istället sin egen fysiska duglighet (Burcar 2005, s. 85-86, 162). Reaktionen kan tolkas som att en offeridentitet stred mot deras självuppfattning, uppbyggd kring traditionellt maskulina kännetecken som styrka, kontroll och aktivitet. Eftersom en "riktig" kille förväntas kunna freda sig själv upplevdes offerstatusen som skamfylld. Därför menar Burcar (2005, s. 164) att traditionella brottsofferkaraktäristika avspeglar ett "kvinnligt" offer baserat på fördomsfulla generaliseringar om kön. Män förväntas således inte vara offer, vilket vid utsatthet för brott kan innebära att de inte tas på allvar vilket osynliggör deras utsatthet. Följaktligen kan ett manligt offer ses som en paradox (Burcar 2005, s. 162-164).

4.2 Sexuella trakasseriers funktion i skolmiljön

Antagandet om att alla individer av samma biologiska kön har lika stor tillgång till makt döljer hierarkier mellan olika maskuliniteter (och femininiteter). Att pojkar trakasseras för att de misslyckas med att framställa "rätt" maskulint genus utgör en gemensam utgångspunkt i studier av Epstein (1997) och Messerschmidt (2000). De bedömer betydelsen sexuella trakasserier mellan pojkar i skolmiljön som *straff* för avvikelse från normen och återupprättande av *ordning* utifrån det heterosexuella kravet (Epstein 1997, s. 155, Messerschmidt 2000, s. 101).

Epstein (1997) har i en intervjustudie undersökt lesbiska kvinnors och homosexuella mäns erfarenheter av sexuella trakasserier på skolor i England. Enligt henne reflekterar och cementerar trakasserier "a pedagogy of heterosexuality", vilket utifrån skolkontexten förstås som "compulsory heterosexuality" och åsyftar de sätt som heterosexualitet belönas (exempelvis genom medlemskap i killgänget) medan homosexualitet straffas (Epstein 1997, s. 155). Kraven på pojkar att vara maskulina och heterosexuella gör att andra pojkar som inte lever upp till normen blir måltavlor för trakasserier, vilka syftar till att bibehålla hierarkier mellan olika maskuliniteter (Epstein 1997, s. 167). Således utgör trakasserier ett medel att uttrycka genus och sexualitet i skolmiljön. Epstein (1997, s. 162-163) fann att både fördomsfulla kommentarer och fysiskt nedvärderande handlingar mellan pojkar tonades ner som oskyldiga lekar, vilka av både elever och lärare tolkades som en del av pojkars jargong. Kränkande beteenden bedömdes således som en sorts "normal" genusträning, som avsåg lära pojkar att bli "riktiga dominanta män". Allvaret reducerades av både inblandade pojkar och av lärare utifrån att parterna ansågs jämbördiga i betydelsen av könstillhörighet och förmodad heterosexualitet. Att flertalet av de utsatta pojkarna i studien förringade allvaret i sina antagonisters trakasserier handlar enligt Epstein (1997, s. 164) om att en självbild som utsatt kan innebära uteslutning ur den manliga kamratgemenskapen. Att pojkarna inte tog avstånd från beteendet, utan i vissa fall till och med deltog i trakasserier av andra pojkar, handlade om oviljan att betraktas som icke-heterosexuell och icke-maskulin. Därför beskriver Epstein (1997, s. 164) skolmiljön som en "heterosexualized homosocial context", där den homosociala aspekten påvisar vikten av gruppstillhörighet för vem som betraktas som "en riktig man".

² Burcars studie består av samtalsintervjuer med tio män i åldrarna 17-21 år, hemmahörande i fyra olika städer i Skåne. Samtliga respondenter har blivit utsatta för rån eller misshandel av en eller flera män i deras egen ålder eller av något yngre/något äldre gärningsmän.

Skolmiljön som en betydelsefull arena för danandet av unga mäns maskulinitet har studerats av Messerschmidt (2000, s. 1-3), som genom intervjuer följt nio pojkar i åldrarna 15 till 18 år under deras uppväxt i en vit arbetsklasskontext i USA. Sex av dessa pojkar hade begått olika former av våldsbrott. I skolmiljön intog de nio pojkarna olika statuspositioner, som byggde på att de antingen var utsatta av eller utsatte andra pojkar för trakasserier och mobbing. Samtliga intervjudeltagare beskrev skolan utifrån olika arketyper som de "tuffa" och "coola" pojkarna, vilka tydligt avvek från "töntarna". Trakasserier gick ut på att nedvärdera egenskaper som feighet och en ovilja att slåss, attribut som associerades med att vara homosexuell (Messerschmidt 2000, s. 88-91).

Enligt Messerschmidt (2000, s. 100-101) bidrar trakasserier till att forma en specifik identitet hos den utsatta respektive utsättande parten. Heterosexuella skolpojkar trakasserier av homosexuella eller heterosexuella pojkar som uppfattas som homosexuella kan böttna i offrens underordnade maskulina uttryckssätt. Trakasserier kan tolkas som diskriminering av det icke-maskulina. I denna relationella konstruktion är således den utsättande parten i behov av "det svaga offret" för att markera åtskillnad. Messerschmidt (2000, s. 88) identifierar att de sex pojkarna dömda för våldsbrott uttryckte sin maskulinitet i relation till skolmiljön som "a culture of cruelty". I denna förråande kultur bedöms pojkars genusuttryck utifrån den styrka eller svaghet de representerar och förmedlar förväntningen att pojkar bör svara på utsatthet för trakasserier med våld.

Följaktligen bidrar upprätthållandet av genusnormer i skolmiljön till att skapa hierarkier mellan olika maskuliniteter med resultatet att en aggressiv heterosexuell maskulinitet (den hegemoniska maskuliniteten) värderas som överlägsen andra maskulina uttryck. Att premiera maskulinitet som kapabel till våld och dominant heterosexuell menar Messerschmidt (2000, s. 94-95) säkrar de "riktiga männens" överordning i skolmiljön (både över andra pojkar som inte når upp till idealet och över flickor). Att pojkar lär sig uppföra varandra till "riktiga män" genom kränkande handlingar utgör en möjlig förklaring av pojkars/mäns högre benägenhet att ta till våld än flickor/kvinnor. Det finns därför anledning att studera sexuella trakasseriers funktion i samvaron mellan pojkar i svenska skolmiljöer.

5. Metod

5.1 Fokusgruppsintervjuer

Eftersom genusnormer återskapas i socialt samspel är det intressant att undersöka föreställningar om deras betydelse genom reflektion i grupp. Vid datainsamlingen för elev- och lärarundersökningen tillämpades därför fokusgruppsintervjuer. När fokusgruppsdeltagarna formulerar sina tankar om pojkar som utsätts av eller utsätter andra pojkar för sexuella trakasserier är det möjligt att undersöka hur de sammanlänkar företeelsen med föreställningar om maskulinitet, sexualitet och våld. Gruppresonemanget betraktas följaktligen som ett resultat i sig då normer betingar vilka föreställningar som kan uttryckas i olika gruppkonstellationer (Wibeck 2000, s. 127). Att demonstrera detta meningsskapande genom gruppintervjuer kan mycket väl åskådliggöra de förståelsesammanhang som ligger till grund för intervjudeltagarnas föreställningar (Wibeck 2000, s. 40). Genom att utgå från existerande grupper, skolklasser respektive lärarlag, vid sammansättningen av fokusgrupperna tilläts tillgång till etablerade sociala enheter, vilket var ett incitament för att minska eventuella förbehåll för deltagarna att falla in i diskussionen.

Tillvägagångssättet kan kritiserars för att gruppmedlemmarna talar utifrån de positioner de intar i den dagliga interaktionen utanför fokusgruppen (Wibeck 2000, s. 53). Syftet med att bilda grupper på basis av skolklasser och lärarlag var emellertid att när människor kategoriserar sig som medlem av en grupp uttrycker de mer en social än en personlig identitet. Följaktligen baseras den individuella självuppfattningen på gemensamma föreställningar om gruppen (Winther Jørgensen m.fl. 2000, s. 102). Förekomsten och konsekvenserna av sådana homosociala tendenser kan väl tänkas variera

utifrån gruppernas könssammansättning. Enligt Karlsson och Pettersson (2003, s. 54) kan könshomogena fokusgrupper kännetecknas av en högre grad av polarisering avseende genusnormer än heterogena grupper. I homogena grupper kan det således vara svårt att uttrycka en avvikande åsikt från gruppen. Men denna tendens i vilken den egna gruppens identitet stärks genom att markera tydliga ut-grupper bör inte begränsas till kön. Deltagarna i en fokusgrupp intar inga fixerade positioner utan deras gemensamma föreställningar om gruppen är en produkt av en ständig (om)förhandling. De föreställningar som kan uttryckas i gruppen betingas exempelvis av deltagarnas klasstillhörighet, etnicitet och ålder, som viktiga faktorer i deras egna iscensättningar av genus. Gruppens betydelse för vilka åsikter som uttrycks (och hur de formuleras) är därför väsentlig.

5.2 Diskussionsunderlaget – tre scenarion

Diskussionsunderlaget som tillämpades i de båda undersökningarna utgörs av tre fiktiva scenarier som skildrar händelser som kan (men inte behöver) uppfattas som sexuella trakasserier mellan högstadiepojkar. Huvudfrågan i elev- och lärarundersökningen är hur deltagarnas förståelse av sexuella trakasserier är beroende av könet hos offer och gärningspersoner. Därför tillfrågades deltagarna i båda studierna vad de ansåg om de utsatta pojkarna i scenario ett och två istället varit flickor. Scenarierna utarbetades genom noggrann inläsning av de teoretiska utgångspunkterna och den tidigare forskningen om genuskonstruktioner i skolmiljön. Underlaget sammanställdes och kategoriserades utifrån återkommande teman som exempelvis betydelsen av heterosexualitet, homofobi, grupptillhörighet och fysiska attribut (avseende kapacitet för våld) för maskulin status i skolmiljön. Grundbulten i härledningarna från underlaget är att iscensättningar av maskulinitet bygger på åtskillnad mellan vad som betraktas som maskulint och feminint och heterosexuellt och homosexuellt. Utifrån tematiseringarna utarbetades en fiktiv dramaturgi innehållandes gestaltningar av olika former av maskulina praktiker (en samling fysiska och verbala uttryck), som innefattar aspekter som kön, genus, kropp, sexualitet och ålder. Dessa egenskaper bidrar till att konstituera olika maskulina statuspositioner i skolmiljön.

Scenario 1: Slöjdsalen

Det är träslöjdslektion i årskurs åtta. I lokalen befinner sig en samling 14-åriga killar och en manlig lärare. **Johan** är en kort och tanig kille som endast har några få vänner på skolan. En bit bort från **Johan** står ett gäng killar. Gänget talar om sina planer inför valborgsmässafton. **Johan** delar arbetsbänk med **Thomas**, en kille som är betydligt längre än **Johan** och dessutom ganska muskulös. Lektionen fortgår. **Johan** hör att killgänget snackar om att bjuda in **Thomas** till sitt valborgsfirande, något som också **Johan** skulle vilja vara med på. Mot slutet av lektionen har **Johan** blivit klar med en ljusstake han svarvat. På väg ut ur salen sticker **Johan** in ljusstaken mellan benen på **Thomas** och kör den in och ut mellan låren. När **Johan** lämnar salen hör han killgänget hånskratta åt **Thomas**. Senare samma dag frågar killarna om **Johan** vill vara med dem på valborg.

Scenario 2: Festplatsen

Det är första veckan efter sommarlovet på en högstadieskola med idrottsinriktning. En grupp killar i nian har bjudit in nybörjarna i sjuan till ett parkområde under kommande helg. Tanken är att de ska lära känna varandra. **Niklas** och **Pontus** har precis börjat i årskurs sju och känner varandra sedan mellanstadiet. De bestämmer sig för att åka tillsammans till parkområdet. När de kommer fram har drygt 50 ungdomar från skolan samlats på festplatsen. De flesta av deltagarna är från nian. **Niklas** får under kvällen kontakt med tre killar ur årskurs nio. Det visar sig att både **Niklas** och killarna tävlingssimmar. **Niklas** tycker killarna är stöddiga och att de talar om hur starka och bra de är i bassängen. Samtidigt skrattar de och slår på varandra. **Niklas** och **Pontus** blir därefter erbjudna sprit av killarna. **Niklas** tackar ja, men **Pontus** tackar nej.

Senare under kvällen visar det sig att de tre killarna från nian förberett en rad aktiviteter. En av dessa består i att **Niklas** ska hålla en träpinne mellan sina ben medan killarna tvingar **Pontus** att trä

på en kondom på grenen. Alla åskådare skrattar. **Niklas** skrattar. **Pontus** springer från platsen. Plötsligt blir **Niklas** nedtvingad på knä av de tre killarna. Killarna håller fast honom och kör in trädgrenen i **Niklas** mun.

Scenario 3: Balettkillen

Jonas, **Erik** och **Oscar** är kompisar och går i samma klass i nian. De är på väg nedför trapporna i ett av skolans folktomma trapphus. **Jonas** och **Oscar** går och småboxas med varandra och garvar. Men **Oscar** slår plötsligt **Jonas** över kinden med handflatan. **Jonas** trycker då upp **Oscar** mot väggen och håller fast honom. De båda skrattar åt varandra. **Erik** stannar och tittar på dem. Nerifrån trapporna kommer **Anders** gående. **Jonas**, **Erik** och **Oscar** vet att **Anders** går i sjuan och dansar balett. **Anders** är kortare och spinkigare än de tre kompisarna. När de möter **Anders** i trappan ställer sig **Oscar** framför **Anders** och hindrar hans väg. Därefter tar **Oscar** och **Jonas** tag om **Anders** båda armar och försöker hänga ut honom över räcket i trapphuset. **Anders** lyckas dock slå sig fri från **Oscars** grepp och slår ett slag i bröstet på **Jonas**. **Jonas** släpper greppet om **Anders**. **Erik** som hittills varit passiv sparkar därefter **Anders** i ryggen. **Anders** har inte sett att **Erik** kommit upp bakom honom och faller framåt mot trappräcket av sparken. **Anders** blir liggandes på golvet. **Jonas** och **Oscar** fortsätter nedför trapporna. Innan **Erik** följer med dem sparkar han **Anders** i magen. **Anders** ligger därefter kvar på golvet och kippar efter andan.

5.3 Genomförande av elevundersökningen

Till grund för elevundersökningen ligger tre fokusgruppsintervjuer med pojkar på en gymnasieskola i Stockholm.³ Skolan är belägen i ett homogent medelklassområde som karaktäriseras av bostadsrätter. Sammanlagt tolv pojkar i åldrarna 18-19 år värvades ur två klasser i årskurs tre och fördelades jämt på tre grupper. Deltagarna rekryterades genom initial kontakt med lärare på skolan, vilka i sin tur ställde intresseförfrågan till sina respektive elever. Att låta lärarna genom sitt naturliga kontaktnät samla grupper öppnade många möjligheter. Att intervjudeltagarna i varje enskild grupp gick i samma klass underlättade rekryteringen betydligt. Det var dessutom lätt att samla grupperna på skoltid i ett klassrum som lärarna ordnat. Skälet till att låta studien omfatta endast myndiga personer var att inte behöva kräva vårdnadshavarnas samtycke.

Utifrån diskussionsunderlaget fick deltagarna delge sina tankar om utsatta och utsättande pojkar. Att diskussionsunderlaget avser högstadieperioden bottenar i tanken att det kan vara ett sätt för deltagarna att distansera sig från händelserna trots att de är fiktiva. Valet har att göra med att ämnet kan uppfattas som känsligt. Vid gruppsessionerna ombads deltagarna läsa ett scenario åt gången varpå reflektionsfrågor följde och inspelningen av intervjuerna påbörjades. Jag betonade att jag inte var ute efter några så kallade "rätta svar", utan att intresset avsåg deras åsikter. Skälet till att inte låta deltagarna i förväg ta del av underlaget var att fånga den impulsiva interaktionen i grupperna. De tre intervju-sessionerna utvecklades till fria och livliga diskussioner under vilka varje deltagare kände trygghet att tala om det som kom för vederbörande. Gruppdeltagarna kännetecknades av en god verbal förmåga, förmåga till reflektion och vilja att dela med sig av sina åsikter. Intervjuerna var i positiv anda, vilket en ackompanjerande icke-verbal kommunikation genom gester och ansiktsuttryck vittnade om. Den positiva jargongen kom också till uttryck genom deltagarnas solidaritetsstrategi med uppbackningsfraser såsom "precis", "ja eller hur" och "absolut". Deltagarna gav mycket bra respons på diskussionsunderlaget och kände dessutom i hög grad igen sig i scenarierna. En deltagare yttrade exempelvis att det första scenariot "är som någon skrivit ner ett minne som jag haft så här... Jag känner bara liksom att, (skratt), det här kommer jag ihåg".

³ För en närmare redogörelse för metod och tillvägagångssätt se Jonsson (2009, s. 13-14).

5.4 Genomförande av lärarundersökningen

Lärarundersökningen är baserad på tre fokusgruppsintervjuer med vardera fyra högstadielärare. Deltagarna rekryterades genom tre högstadieskolor i Stockholms län.⁴ Den första gruppen utgörs av två manliga och två kvinnliga lärare verksamma på en skola i ett homogent medelklassområde. Den andra gruppen är homogent manlig och rekryterades från en skola i ett heterogent arbetarklass- till medelklassområde. Den tredje gruppen består av fyra kvinnliga lärare yrkesverksamma i ett homogent övre medelklassområde. Respektive grupp består av lärare från samma läroplan.

Det var inledningsvis svårt att få fyra lärare att finna en gemensam tid för intervju. För att deltagarna skulle vara så väl förberedda som möjligt fick de i förväg ta del av diskussionsunderlaget. Vid intervjuerna ombads deltagarna läsa ett scenario åt gången varpå fyra fasta reflektionsfrågor följde. Dessa återkommande frågor var vad de *vill, får, kan* och *måste* göra i egenskap av lärare när de för kännedom om händelserna i diskussionsunderlaget. Innan inspelningarna av intervjuerna påbörjades betonades att jag inte var ute efter några så kallade "rätta svar", utan att intresset avsåg deras åsikter och att intervjuerna kunde verka som ett gagnande erfarenhetsutbyte mellan lärare. I samtliga grupper fanns en stor vilja att dela med sig av sina åsikter, vilket bidrog till en positiv atmosfär. Respektive grupp gav mycket bra respons på diskussionsunderlaget, inte minst eftersom att samtliga deltagare kunde relatera till scenarierna. I den homogent manliga fokusgruppen uttrycktes exempelvis att "Så här var det ju när jag gick i skolan också". Det bör emellertid påpekas att även om ingen av deltagarna påpekade de diskuterade händelserna som orimliga, uttalade deltagarna i de olika grupperna varierande erfarenheter av liknande händelser på sina respektive arbetsplatser. Det går inte att undgå att intervjusituationer likt dessa är förenade med en aspekt av social önskvärdhet från deltagarnas sida. Sådana tendenser förekom huvudsakligen i den homogent kvinnliga gruppen och blandgruppen, i vilka intervjuerna blev en möjlighet att marknadsföra deras skolor som fria från trakasserier. I blandgruppen uttrycks att de utsatta och utsättande pojkarna måste placeras "någon annanstans så kanske jag skulle hitta en förklaring". Att de båda grupperna sedermera betonar att de inte gör skillnad mellan trakasserier gentemot pojkar och flickor kan tolkas som en sorts läpparnas bekännelse till skolstadgans regel om att verka för jämlikhet mellan pojkar och flickor. Till skillnad från de två andra förskjutur inte den homogent manliga gruppen problembilden till en annan kontext. Istället beskriver gruppen trakasserier med förankring i en oförskönad social verklighet.

5.5 Etik

Elevundersökningen presenterades för intervjudeltagarna som en undersökning av gymnasiepojkarnas föreställningar kring våld och trakasserier mellan pojkar. Lärarundersökningen lanserades som en undersökning av mobbing och trakasserier mellan högstadiekillar. Skälet till att inte introducera begrepp som *genusnormer* eller *sexuella trakasserier* var att undersöka deltagarnas egen förståelse av ämnet och inte initialt rama in deras resonemang. Följaktligen har jag som moderator och deltagarna genomfört intervjuerna med olika utgångspunkter där deltagarna inte känner till det teoretiska ramverket. Om informationskravet skriver Kvale (1997, s. 107) att deltagarna ska informeras om alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta. Om samma forskningsetiska princip anför Vetenskapsrådet (2011, s. 42) emellertid att det kan vara befogat att inte avslöja syftet om detsamma kan äventyras.

Följaktligen var argumentet för att inte presentera undersökningens analytiska ram att inte äventyra undersökningens syfte och bidra till en inkluderande intervjusituation utan påtvingade akademiska koncept. Frågan om tolkningsföreträde bör betraktas utifrån att skapandet av mening i intervjuerna sker på två nivåer utgörande min respektive intervjudeltagarnas förståelseposition (Borland 1997, s. 320). Det aktualiserar betydelsen av tolkningsföreträde. Frågan om hur mina teoretiska tolkningar

⁴ För en närmare redogörelse för metod och tillvägagångssätt se Jonsson (2011, s. 11-12).

ska balanseras jämte respekten för intervjudeltagarna är framförallt aktuell om deltagarna upplever sig missförstådda. Därför erbjöds deltagarna i lärarundersökningen att ta del av det avidentifierade materialet från sina respektive intervjuer innan den slutgiltiga versionen av uppsatsen var examinatorn till handa.⁵ Vid tiden för deadline hade emellertid bara en av fokusgrupperna uttryckt intresse av att delges slutprodukten. Erbjudandet är motiverat av att validering av kunskapsanspråk sker genom att konkurrerande tolkningar ventileras i en dialog. Men det finns också ett värde av att inte eftersträva konsensus i kunskapsproduktionen (Borland 1997, s. 330). Det är berättigat att påstå att analysen av resultaten från fokusgrupperna utgör *min* tolkning utifrån *mitt* valda teoretiska ramverk. Samtidigt vill jag hävda att min analys inte duperar de ursprungliga intervjuerna eftersom både min och intervjudeltagarnas uppfattning framgår. Deltagarnas känslomässiga reaktioner på min tolkning har således avvägts mot värdet av nyansering av kunskapsproduktionen. Att intervjuerna har avhandlat beteenden som rör upp känslor tolkar jag som en indikation på att det krävs en dialog om desamma. Det avser värdet av att lära av varandra.

Inför intervjuerna delgavs intervjudeltagarna i respektive undersökning att deras medverkan var frivillig och att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande. Vid eventuella avhopp skulle insamlad data från enskilda deltagare eller grupper utelämnas. Deltagarna informerades om att de inspelade intervjuerna är ämnade för forskning. Inför varje intervjesession tillgodosågs samtyckeskrevet genom att deltagarna påmindes om rätten att lämna sessionen eller därefter avbryta sin medverkan om de inte önskade fullfölja sitt initiala åtagande. Beträffande kravet på konfidentialitet har deltagarna tilldelas fiktiva namn i rapportens analysavsnitt. Ingen av de berörda eleverna och lärarna har således fått reda på vilka andra tillfrågade skolor och individer som valt att delta eller inte delta. Deltagarna rekommenderades att undvika att tala om verkliga händelser, som de själva eller andra varit med om. Eftersom en del av grupperna trots det yttrade gemensamma upplevelser av trakasserier i skolmiljön har namn på berörda personer och skolor avidentifierats.

Innan inspelningarna påbörjades fick samtliga deltagare bekräfta sitt samtycke till att delta och godkänna att intervjuerna spelades in. Vid intervjuerna upprepades att de medverkande kommer att hållas anonyma genom att det inspelade materialet endast kommer att stå till mitt förfogande. Att redovisa risker för obehag och skada är väsentligt då deltagarna i respektive intervjesession gick i samma klass eller tillhörda samma lärarlag. Att deltagarna således är klasskompisar respektive arbetskollegor väcker frågan om sekretessen kring vad som sagts under intervjuerna eftersom de medverkande i fortsättningen kommer att möta varandra. Inbördes förhållanden kan vara problematiska eftersom själva sessionen kan frambringa grupprocesser. Det inte minst som en följd av att ventilerat föreställningar kring vad som kan uppfattas som känsliga ämnen med resultatet att avvikande åsikter åskådliggörs. Därför uppmanades deltagarna att inte föra vidare vad som sagts vid intervjuerna till utomstående.

5.6 Elev- och lärarundersökningens utformning

Analysavsnitten i elevundersökningen och lärarundersökningen är uppdelade efter vardera fyra teman.⁶ Tematiseringarna är en produkt av grundlig genomlysning av det inspelade materialet och inläsning av de utskrivna intervjuerna. Först gjordes jämförelser av resonemangen inom grupperna

⁵ Att delge intervjudeltagarna de utskrivna intervjuerna är ingalunda oproblematiskt. Att deltagarna i elevundersökningen inte erbjöds samma möjlighet som lärarna handlar om att intervjuutskriften är tolkade bearbetningar av talspråk. Utskriften är en översättning från ett talspråk med en uppsättning regler, till ett skriftspråk med en annan uppsättning regler (Kvale 1997, s. 152-153). Eftersom utskriften således utgör avkontextualiserade samtal finns en risk att deltagarna inte känner igen sig i sina uttalanden och därmed vill avbryta sitt deltagande. Eftersom de deltagande lärarna representerar sina respektive arbetsplatser bedömdes det emellertid viktigt att bjuda in till en dialog om tolkningsföreträde.

⁶ För en närmare representation av tillvägagångssättet i elev- och lärarundersökningen se Jonsson (2009, s. 16-19) och Jonsson (2011, s. 16-20).

och mellan grupperna i respektive studie. Därigenom sammanställdes skillnader och likheter i associationsmönster (exempelvis återkommande tankefigurer) och motstridande uppfattningar. Valda teman speglar rapportens genusperspektiv och genusaspekter har således ett betydande utrymme i tolkningarna av tematiseringarna. Analysen är utformad efter följande respektive teman:

Elevundersökningen

Läraryundersökningen

<ul style="list-style-type: none">▪Föreställningar om utsatta pojkar▪Föreställningar om utsättande pojkar▪Statusförhållanden mellan utsatta och utsättande pojkar▪Föreställningar om kön och sexualitet	<ul style="list-style-type: none">▪Föreställningar om utsatta och utsättande pojkar▪Trakasseriernas orsaker▪Trakasseriernas konsekvenser▪Föreställningar om kön och sexualitet
--	---

6. Resultat

I resultatavsnittet presenteras elevundersökningen och den efterföljande lärarundersökningen. Studierna avhandlar vilken betydelse normer kring maskulint beteende, sexualitet och våld har för gymnasiepojkar respektive högstadielärares föreställningar om pojkar som utsätts av och utsätter andra pojkar för sexuella trakasserier i skolmiljön.

6.1 Elevundersökningen

6.1.1 Föreställningar om utsatta pojkar

Den huvudsakliga tendensen i de tre elevgrupperna är att ansvaret för händelseutvecklingen i scenarierna åläggs de utsättande pojkarna. Det innebär emellertid inte att den utsatte pojken betraktas som utan skuld. Det framgår framförallt av en ovilja att beskriva de utsatta pojkarna som offer. Begreppet "offer" användes endast för att beskriva motståndet mot att betraktas som sådan, "Antingen blir han (Thomas) förbannad eller så försöker han dra ett streck över det och låtsas som ingenting och bara skratta med (de andra pojkarna) istället för att bli sedd som ett offer". Deltagarna uttrycker distans gentemot de utsatta pojkarna och bagatelliserar de fysiska påhoppens avseende deras allvarlighetsgrad. Händelserna (särskilt scenario ett och två) beskrivs frekvent som "grabbskämt" och "pojkestreck". Tendenserna är särskilt tydliga avseende det första scenariot. Samtliga elevgrupper ställer sig frågande till om den utsatte Thomas (scenario ett) kan betrakta sig själv som ett offer och fråntar honom en offerstatus genom betoning av den frekventa förekomsten av liknande "grabbskämt". Talande exempel är: "Thomas känner inte jag direkt empati med liksom för det där var liksom bara ett pojkestreck..." och "... det var liksom inte ens värt att nämnas" och dessutom "har liksom varenda kille i hela landet varit med om'... så det här känns det inte som värsta grejen...". Att man som pojke dessutom "inte vill framstå som en loser" gör att Thomas istället bör markera en ovilja till ett potentiellt offerskap, vilket deltagarna markerar genom att Thomas borde "ge igen" och att de dessutom uppfattar det som konstigt att han inte gör det.

Scenario 1: Slöjdsalen

Grupp 1

Rikard: Det här är ett så här ett ganska klassiskt grabbskämt, man håller på och så här daskar till varandra eller juckar mot varandra bara för att jävlas liksom, om alla är med på det så är det ingen som tar skada

Moderator: Ser ni inget konstigt med det Johan gör?

Mikael: Det är inte så extremt beteende egentligen, han (Johan) skadar ju honom (Thomas) inte rent fysiskt

Moderator: Men hur tror ni Thomas känner sig?

Patrik: Han (Thomas) blir säkert irriterad, han blir ju liksom störd så här

Rikard: Antingen blir han förbannad eller så försöker han dra ett streck över det och låtsas som ingenting och bara skratta med (de andra pojkarna) istället för att bli sedd som ett offer

Moderator: Varför vill han (Thomas) inte bli sedd som ett offer?

Patrik: Nej men man vill ju liksom inte bli sedd som en "loser"

Grupp 3

Robin: Thomas känner inte jag direkt empati med liksom för det där var liksom bara ett pojkestreck...

Oskar: Det var liksom inte ens värt att nämnas

Robin: Ah, 'men mannen, de har liksom varenda kille i hela landet varit med om'... så det här känns det inte som värsta grejen...

Moderator: Hur ser ni på att Thomas inte direkt reagerar när han blir påhoppad?

Robin: Ah, när du säger det så, den här andra killen (Johan) var ju inte direkt någon tuffing... Om en mindre kille körde upp något mellan benen på mig så skulle jag puttats till honom eller gjort nåt mot honom

Moderator: Tror ni att omgivningen reagerar på att Thomas inte försvarar sig?

Robin: De tycker nog det är konstigt, han bryter själva mönstret att reagera... Han lämnar det oklart, då är det ju han som blir 'ägd'

De tre grupperna tar dessutom avstånd gentemot den utsatte Niklas i scenario två då han likt Thomas inte heller gör motstånd. Elevernas avståndstagande från de utsatta pojkarna kan också skönjas genom att de betonar vad som hade förväntats av de utsatta pojkarna i situationen (utifrån maskulina normer) och därefter markerar hur de själva skulle ha handlat (med våld) i samma position: "Hade en kille tryckt ner mig och kört in en trädgren med en kondom i munnen på mig, så hade jag ju, då hade man ju exploderat..." och "Då hade jag fan attackerat personen...". Att de utsatta pojkarna bör ge igen är ett återkommande tema i alla tre elevgrupper. Diskussionerna om vedergällning är talande för samtliga scenarier, men mest omfattande kring det första och andra, vilka intressant nog delar faktorn att offren inte gör motstånd. Detta skulle kunna indikera på att ett potentiellt "offerskap" kan och bör undvikas genom (våld)hämd.

Scenario 2: Festplatsen

Grupp 1

Moderator: Men vilken funktion fyller sådana här lekar i skolan?

Rikard: Det är ju för att testa folk liksom, är det en kille man kan driva med eller är en som står upp för sig själv... är han tuff eller... Beroende på hur man reagerar på dom här lekarna kan man avgöra vad det är för sorts person

Mikael: Och då väljer man om vi ska ta med den här killen, om han är "skön" liksom

Rikard: Men visst, vill man bli kompis med sådana här killar som bara är ute efter att förnedra dig så är det...

Mikael: ... din sak liksom

Rikard: Precis

Ett utmärkande drag i diskussionerna om offerskap är frånvaron av spontan reflektion över de utsatta pojkarnas eventuella psykiska och fysiska lidande. Ett talande exempel rörande scenario ett är följande: "Han (Johan) skadar ju honom (Thomas) inte rent fysiskt" och det "... är liksom ingen våldtäkt vi snackar om, utan skämt grabbar emellan". Då jag under intervjuerna tog upp frågan om konsekvenser för de utsatta pojkarna beskrevs händelserna aldrig unisont som kränkande. En av grupperna beskriver scenario ett som "Sånt här hände ofta i min gamla klass (...) det var en sån här 'skojgrej' mellan polarna" och "Sådana här grejer händer hela tiden varje dag, så det är ingenting man tar åt sig på, man blir inte ledsen liksom, utan det är något som tillhör vardagen". Föreställningen om att det "bara (är) att glömma och gå vidare" kännetecknar samtliga elevgrupper. Rädsla som konsekvens av själva händelsen eller rädsla för att inte tas på allvar av omgivningen, avskrevs av intervjudeltagarna utifrån deras föreställning om fenomenets allmänna förekomst. Två utmärkande exempel är "... det här är ju inget traumatiskt precis, det är ju ett skämt med grabbarna" och "Är man van vid såna här situationen tar man ju inte åt sig". Detta kan tolkas som att uttryckande av sårbarhet kan äventyra den sociala och maskulina statusen. Även om intervjudeltagarna inte motsätter sig att de utsatta pojkarna *skulle kunna* uppfatta händelserna som kränkande, bedömer de konsekvenserna som obehag för stunden, men inte att de inneburit en påtaglig försämring av de utsattas fysiska och psykiska hälsa. Ett mindre antal deltagare bidrog dock till att bryta mönstret något kring scenario två och tre, då de betonade inslaget av fysiskt våld som

betydelsefullt för kränkningen. Dessa deltagare tillskrev de utsatta pojkarna Niklas och Pontus offerstatus (åsyftande att beteendet kan betraktas som brott) mot bakgrund av det omfattande våldet, vilket speglas i citat som: "Det här var ju kränkning på en helt annan nivå (än scenario ett)". Offerstatusen är dock villkorad. Som ovan framkommit förekom ifrågasättande av varför Niklas inte försökte göra motstånd. Avseende scenario tre betraktades förvisso Anders som ett offer på grund av våldet han fick utstå, vilket speglas i citat som "Det här är ju grov misshandel, de var ju tre mot en". Men samtidigt lovordas Anders motstånd som statusmarkör eftersom att "Han har ju visat att han försvarat sig mot tre större (äldre och fysiskt större) killar, så han kan nog 'tuppa upp sig' igen..." och att "han har behållit sin värdighet på ett bättre sätt än de andra". Uppfattningen indikerar på att våld anses kunna överbrygga rädsla. Det kan tolkas som att den naturliga reaktionen hos en (vålds)utsatt pojke *bör* vara hämndkänsla istället för rädsla. Att på detta sätt försvara offrets respektabilitet har stora likheter med Burcars (2005, s. 117-118) resonemang om hur pojkar som utsätts för våld bör agera för att behålla sin maskulina status. Följaktligen är intervjudeltagarna väl medvetna om att en pojke som inte ger igen riskerar att underordnas den kontextuellt idealiserade maskuliniteten.

Scenario 1: Slöjdsalen

Grupp 2

Moderator: Men varför är det viktigt att hävda sig?

Jakob: Egentligen är det inte viktigt, men för Johan är det viktigt för att han inte syns, så han måste ju sticka upp på något sätt. Om han blir sedd kan han bli en i gänget

Tobias: ... och det funkade ju uppenbarligen

Moderator: Varför blir Johan sedd för något sånt här?

Henrik: Det visar att han inte backar

Viktor: Sådant här händer hela tiden...

Henrik: Det händer hela tiden

Jakob: Sådant här händer ofta i min gamla klass, men det var inte så att vi var ute efter dominans, utan det var en sådan här 'skojgrej' mellan polarna. Ingen tog illa vid sig

Viktor: Man kan ju bli sedd som en kul kille istället för en macho kille om man så här håller på och 'håller på' på folk

Moderator: Tror ni att Thomas kommer att berätta om det inträffade för någon annan?

Viktor: Det här är ju ingen stor grej...

Tobias: Han kommer säkert säga någonting

Viktor: Men det är ändå ingen stor grej

Tobias: Men någon gång i framtiden kanske...

Jakob: Men varför, det här är ju inget traumatiskt precis, det är ju ett skämt med grabbarna

Henrik: Med Thomas känner jag liksom inte att... Visst, det kan finnas en sannolikhet att han känner sig ledsen ja, men jag tror att Thomas senare skrattade med de andra för att de är så här en kul grej...

Tobias: Annars får han (Thomas) väl säga till Johan att 'fan gör aldrig om det där'...

Jakob: Sådana här grejer händer hela tiden varje dag, så det är ingenting man tar åt sig på, man blir inte ledsen liksom, utan det är något som tillhör vardagen

Viktor: Det är liksom ingen våldtäkt vi snackar om, utan skämt grabbar emellan

Jakob: Är man van vid sådana här situationen tar man ju inte åt sig

Henrik: Jag tycker i alla fall att det är inget onormalt med det här liksom, det är som någon skrivit ner ett minne som jag haft så här... Jag känner ba liksom att, (skratt), de här kommer jag ihåg

Jakob: Precis, det är som det är

Viktor: Boys will be boys

Henrik: Exakt, det är som det brukar vara, det här är inget utöver det vanliga

6.1.2 Föreställningar om utsättande pojkar

Eftersom majoriteten av deltagarna betonar den höga frekvensen av händelser liknande dem ur diskussionsunderlaget beskriver de inte gärningspersonernas beteende som särskilt uppseendeväckande. Gärningspersonernas beteende tillskrivs behovet av status inom skolmiljön, för vilken grupptillhörighet är av särskild betydelse. Johans (scenario ett) agerande förklaras i en grupp likt följande: "Men att han (Johan) gör något sånt här mot en större och muskulös kille så visar han ändå att han har 'stake' liksom och det är säkert något som de där killarna (killgänget) uppskattar" och att "det är viktigt att hävda sig själv och sticka ut". Avseende scenario tre menar intervjudeltagarna att det gemensamma våldsutövandet stärker bandet mellan Erik, Jonas och Oscar, eftersom de anser att "Erik räddade de andra" och är "En kille man kan räkna med" och "när man hamnar i skiten vill man ha någon man kan räkna med...". Deltagarna ser vidare gärningspersonernas handlande som straff för avvikande från normen: " (...) det handlar om att han (Anders) inte är en av dom och därför ska han straffas" och avvikande från normen består i att "balett (ses) som böigt liksom, fjolligt...". Enligt intervjudeltagarna agerade alltså gärningspersonerna i samtliga scenarion för att antingen bli medlem av en grupp (som i scenario ett) eller stärka grupptillhörigheten genom att markera åtskillnad gentemot andra (som i scenario två och tre). Eftersom gärningspersonernas handlande beskrivs som möjligt att förstå i relation till deras sociala ställning bland sina skolkompisar, beskrivs de heller inte som några exceptionella förövare. Deltagarnas förståelse av hur manliga hierarkier upprätthålls har stora likheter med Epsteins (1997, s. 155) och Messerschmidts (2000, s. 94-95) resonemang om hur grupptillhörighet kan uttryckas med våld och stärka sammanhållningen. Utifrån strävan efter maskulin status i skolmiljön, som eleverna betonar, kan trakasserierna tolkas som en form av genusträning med syfte att maskulinisera män (Epstein 1997, s. 155). Medan en tydligt manifesterad maskulinitet belönas genom medlemskap i killgänget, straffas det icke-maskulina (fysisk svaga och icke-virila) genom uteslutning. Därför skulle sexuella trakasserier kunna tolkas som ett betydande inslag i vad Messerschmidt benämner som "culture of cruelty".

Scenario 3: Balettkillen

Grupp 2

Viktor: De (Jonas, Oscar och Erik) har gått och slagit på varandra och triggat varandra och nu är de så här uppumpade...

Tobias: ... adrenalinet pumpar (skratt)...

Viktor: ... precis uppumpade, och så ser dom den där killen och så här 'vi plockar honom' liksom...

Tobias: (Skratt) Ah och så ser de den där lilla tönten komma gående och så trycker de upp honom och garvar...

Moderator: Men varför ge sig på en mindre kille?

Henrik: Men just därför de vet att Anders är spinkigare och svagare än dem och...

Jakob: ... att han dansar balett...

Henrik: ... ah, precis

Moderator: Så det är ingen status eller?

Tobias: Men det handlar inte om det, det handlar om att han (Anders) inte är en av dom och därför ska han straffas

Henrik: I nian ser man fortfarande balett som böigt liksom, fjolligt, många gör det i alla fall...

Moderator: Är det viktigt att markera skillnader mellan killar?

Viktor: Men det handlar inte om vem Anders är, det handlar om att försvara sina polare...

Henrik: ... ah, och egentligen inte om hur du (som pojke) hamnar i situationen utan hur du tacklar situationen...

Jakob: ... men vadå, de väljer ju ut sitt offer...

Viktor: ... men det handlar inte om vem killen är, nu råkar det bara komma någon 'random snubbe', och då blir det 'bara naturligt' att 'fan, vi slår på honom'...

Moderator: Men hur tror ni Jonas och Oscar reagerar på Eriks beteende?

Viktor: Tycker att det är bra

Moderator: Bra?

Henrik: Ställer upp för sina kompisar liksom...

Moderator: Så får den här incidenten gänget (Jonas, Oscar och Erik) att bli tightare?

Viktor: Ah, absolut... Erik räddade de andra

Henrik: En kille man kan räkna med

Viktor: Exakt, när man hamnar i skiten vill man ha någon man kan räkna med...

Moderator: Så man bör alltså vara beredd på sådana här händelser?

Henrik: Men det blir ju vad man gör det till, tycker man allt är hemskt och läskigt så blir det ju det... Ser man det som en normal grej tar man inte åt sig lika mycket

Moderator: Men ni tror inte att Anders skulle vara rädd efter det inträffade?

Viktor: Han har ju visat att han försvarat sig mot tre större killar, så han kan nog 'tuppa upp sig' igen...

Tobias: Ah, egentligen han har behållit sin värdighet på ett bättre sätt än de andra... Speciellt, öh, ah egentligen alla tre

6.1.3 Statusförhållanden mellan utsatta och utsättande pojkar

Ett återkommande tema vid gruppernas bedömning av de utsatta pojkarnas offerstatus är förekomsten av våld och statusförhållandet mellan offer och gärningsperson. Förhandlingen speglar hur utsatthet för degraderande behandling kan hota den maskulina ställningen, medan våld kan verka som ett återställande medel (Kimmel och Mahler 2003, s. 1452). I diskussionerna om Niklas och Pontus (scenario två) och Anders (scenario tre) uppmärksammar deltagarna pojkarnas underlägsna fysiska styrka gentemot gärningspersonerna. Ur deltagarnas resonemang kan skönjas en föreställning om att offer är någon som misslyckats med att försvara sig mot en starkare mer dominant part. Det krävs därför en motståndare som åtminstone är jämbördig för att höja gärningspersonens maskulina status. Betydelsen av social status och fysisk styrka för förhållandet mellan utsättande och utsatt part speglas tydligt i diskussionerna kring scenario ett: "Om Thomas skulle känna obehag ändå så skulle han känna så här ilska, aggression och eftersom Johan är fysiskt underlägen så...". Deltagarna menar fortsättningsvis att omgivningen "tycker nog det är konstigt (att Thomas inte försvarar sig eller ger igen), han bryter själva mönstret att reagera... Han lämnar det oklart, då är de ju han som blir 'ägd'..."

Scenario 1: Slöjdsalen

Grupp1

Mikael: Det är väl lite sånt här dominanstänkande, alltså killen som råkar ut för nåt sånt här är ju mindre dominant, han kan inte försvara sig. Johan är mer dominant än Thomas

Rikard: Så var det väl inte, Johan var ju tanig och mesig?

Mikael: Men att han (Johan) gör nåt sånt här mot en större och muskulös kille så visar han ändå att han har 'stake' liksom och det är säkert något som de där killarna (killgänget) uppskattar

Rikard: Precis, det är viktigt att hävda sig själv och sticka ut

Deltagarna tillskriver Thomas högre status (än Johan) genom att hans kropp utstrålar styrka. Det är således skamligt att kränkas av en person som besitter lägre (fysisk och social) status. Att Thomas skulle kunna betraktas som (vålds)utsatt ifrågasätts eftersom han blivit påhoppad av en fysiskt svagare part. Därigenom försvaras Thomas respektabilitet. Ställningstagandet avspeglar Burcars

(2005, s. 117-118) resonemang om att pojkar bör reagera på kränkningar med våld för att upprätthålla sin maskulina status. Genom att intervjudeltagarna fråntar Thomas en potentiell offerstatus försvaras idealiserade maskulina genusnormer om högstadiepojkar som "tuffa" och "fysiska". Eftersom dessa förbjuder att en pojke tillskrivs egenskaper som äventyrar dennes statusposition i skolmiljön kan deltagarnas ställningstagande tolkas som en kollektiv återmaskulinisering av Thomas.

Scenario 1: Slöjdsalen

Grupp 2

Moderator: Vad tror ni händer när Thomas träffar Johan igen?

Henrik: Om Thomas ändå tyckte att det var lite kul så skulle han bara så här 'det där var skitkul' eller oj oj oj, där 'tog du mej' allt, du vet så där

Jakob: Om Thomas skulle känna obehag ändå så skulle han känna så här ilska, aggression och ... eftersom Johan är fysiskt underlägen så...

Viktor: ... tanigare och så här

Jakob: ... ah, jo, då skulle han säkert åka på spö. Då känner han så här 'där är den jäveln, nu åker han på spö'...

6.1.4 Föreställningar om kön och sexualitet

För att undersöka om och hur intervjudeltagarnas föreställningar om offer och gärningspersoner förändrades utifrån de inblandades kön, ombads de reflektera över om de utsatta pojkarna i scenario ett och två istället varit flickor.

Scenario 1: Slöjdsalen

Grupp 2

Jakob: Ah, det skulle vara helt annorlunda, då skulle de vara sexuella trakasserier mer än ett grabbskämt

Moderator: Men då en kille blir utsatt för något sånt här så är det inte sexuella trakasserier, eller?

Jakob: Nej, för att jag tror så här inte att Johan hade något uppsåt att göra nåt sexuellt närmande mot Thomas, utan det var bara för att jävlas med honom

Tobias: Det är helt annorlunda, är man tjej så är det klart man tar det mycket mer allvarligt på ett annat sätt

Jakob: Skulle jag köra upp en ljusstake mellan benen på en tjej skulle va helt oacceptabelt, man skulle säkert åka ut, men skulle jag skulle skoja och göra det på "Henrik" här så skulle han bara försöka göra något tillbaka, vi skulle glömma det

Henrik: Ah, precis

Tobias: Det här handlar ju i princip bara om ett grabbskämt...

Jakob: Något på skoj, något mellan benen liksom

Tobias: Det handlar bara om att hävda sig, inget sexuellt med någonting

Scenario 2: Festplatsen

Grupp 3

Oskar: Man kan göra så här mot killar, för det är kul, det kan dom ta... Det blir ett helt annat allvar (med tjejer)...

Fredrik: Det går liksom en gräns mellan tjejer och killar

Moderator: Men varför reagerar inte omgivningen på när Niklas blir utsatt för det här?

Robin: När det är en tjej (offret) så är det övergrepp och när det är en kille så är det pojkstreck liksom...

Oskar: Men det här är ju bara en 'kul grej' mellan killar...

Fredrik: Man hör aldrig om killar som blir sexuellt trakasserade...

Robin: Men det är ju olika allvarlighetsgrad, så man lägger inte märke till det på samma sätt, det är bara nollning, bara en kul grej när det är med killar... Man ser det inte på samma sätt, det får man ta

Oskar: Det är bara och glömma och gå vidare liksom

Moderator: Tycker ni det finns en sexuell aspekt av trakasserierna?

Robin: När killar sexuellt trakasserar tjejer så blir det ju ett kön mot ett annat, det finns plötsligt en sexuell spänning... När killarna försöker pressa in en kondom på en pinne i en tjejs mun så...

Oskar: Det finns ju en viss symbolik i det där... Då blir det ju automatiskt ett sexuellt övergrepp

Fredrik: ... istället för bara ett övergrepp... För killarnas avsikt mot Niklas är inte att göra något sexuellt, de är inte heller sexuellt intresserade av honom... Men mot en tjej kan det vara något helt annat, 'du e en hora liksom, du suger kuk'... medan mot en kille är det mer 'vi driver med dig, det här får du ta'...

Robin: Men det är ju faktiskt hur offret tar det som spelar roll, vad förövaren säger skiter man ju i, det är vad offret känner som man oftast bryr sig om...

Fredrik: Men killar brukar inte uppfatta... Om jag skulle köra en penna på Oskar så skulle inte han anmäla mig för sexuella trakasserier...

Moderator: Så könet på de inblandade spelar roll?

Fredrik: Det är alla fall på grund av könet det här allvaret skulle uppstå, det är ett helt annat allvar när det är en tjej

Att det inte är möjligt att frikoppla kön och sexualitet från makt blev uppenbart genom att byta kön på de utsatta parterna. Styrka tillskrivs inte bara offrens fysiska attribut (som scenarierna beskriver), utan också könstillhörigheten. Att intervjudeltagarna uteslutande betraktar flickor som offer i fall med manliga gärningspersoner åskådliggör att alla karaktärer i scenarierna oreflekterat bedöms som heterosexuella. Antagandet om heterosexualitet som norm är kopplat till en normativ maskulinitet och femininitet (heteronormativitet). Pojkar antas vara sexuellt intresserade av flickor. Med offer och gärningspersoner (i scenario ett och två) i kvinnlig respektive manlig gestalt betraktar deltagarna händelserna som sexuella trakasserier. Sexuella trakasserier uppfattas alltså som sexuellt motiverade handlingar. Det anses således föreligga betydande skillnader mellan sexuella trakasserier riktade mot pojkar och mot flickor. Exempelvis yttrades att "När det är en tjej (offret) så är det övergrepp och när det är en kille så är det pojkstreck...", vilket innebär att ett manligt offer för sexuella trakasserier inte kan likställas med ett kvinnligt.

Scenario 1: Slöjdsalen

Grupp1

Mikael: Johan visar att han kan sticka upp den här mellan benen och du, Thomas, kan inte göra nåt åt saken liksom...

Patrik: ... och så garvar de andra så här

Moderator: Hur kommer det sig att ni sätter etiketten "dominans" på händelsen?

Rikard: Men det är ju liksom så här (skratt)... Han kör upp någonting, mellan benen... Som en kille, som i en sexakt liksom...

Moderator: Och då blir han (Thomas) den undergivna eller?

Rikard: Exakt (skratt)

Deltagarnas föreställningar om *vem* som kan vara utsatt och för *vad* avspeglar den heterosexuella matrisen. Manligt och kvinnligt skiljs åt för att sedan återförenas i det heterosexuella begäret. Sexuella trakasserier beskrivs som något som en man utsätter en kvinna för. Det krävs en sexuell åtrå för att det ska vara berättigat att tala om sexuella trakasserier. En av grupperna beskriver händelsen i scenario ett som liknande en sexuell akt: "Men det är ju liksom så här (skratt)... Han kör upp någonting, mellan benen... Som en kille, som i en sexakt liksom...". Då Johan kör in ljusstaken mellan benen på Thomas tillmäter deltagarna handlingen feminina associationer genom att beskriva Thomas som undergiven under genomförandet. I kontrast benämns Johan som den dominante. I resonemanget sammankopplas dominans med maskulinitet och den manliga sexualiteten. Utifrån associationen uppstår tvivel om att (förmodat heterosexuella) pojkar verkligen kan sexuellt trakasseras av andra pojkar. Följaktligen har deltagarnas uppfattning om manlig sexualitet betydelse för vem som kan vara utsatt respektive utsätta andra. Vid ifrågasättandet av Thomas offerstatus blir brännpunkten om en sådan händelse verkligen är skadlig för den utsatte eller om den rent av kan betraktas som "förväntad". Genom att Thomas inte uppnår status som offer uppenbaras hans underordning i förhållande till överordnade maskuliniteter som mindre dominant. Genom att Thomas nekats offerstatus upprätthålls maktförhållanden mellan olika maskuliniteter i skolmiljön.

6.2 Lärarundersökningen

I lärarundersökningen avhandlas vilken betydelse normer kring maskulint beteende, sexualitet och våld har för högstadielärares föreställningar om pojkar som utsätts av och utsätter andra pojkar för sexuella trakasserier i skolmiljön. Under fokusgruppsintervjuerna tillfrågades deltagarna hur de vill, kan, får och måste bemöta företeelsen. Den homogent kvinnliga gruppen refereras till som Kvinnogruppen, den homogent manliga gruppen som Mansgruppen och den könsblandade som Blandgruppen.

Lärarundersökningen kännetecknas av stora meningsskiljaktigheter mellan grupperna. Dessa är påtagliga i jämförelsen mellan Mansgruppen å ena sidan och Kvinnogruppen och Blandgruppen å den andra. Trots motsättningar utmärks samtliga grupper av ett avståndstagande från våld. Denna hållning uttrycks emellertid på en rad olika sätt i respektive grupp. Samtliga scenarier är högst agentbetonade med tydligt definierade gränser mellan den/de utsatta respektive den/de utsättande parten/parterna. Därför är det heller inte uppseendeväckande att samtliga lärare ålägger de utsättande parterna ansvaret för händelseutvecklingen i respektive scenario. Men som citaten nedan åskådliggör är ansvarsfrågan på inga sätt förbehållslös. Trots att ingen av deltagarna uppfattade scenarierna som orimliga existerar det stora meningsskiljaktigheter mellan grupperna avseende händelsernas representativitet för deras respektive arbetsplatser. Dessa skillnader bör inte enbart tolkas som ett uttryck för social önskvärdhet (viljan att förskjuta problem), utan kan tänkas avspegla faktiska skillnader i den sortens problem respektive skola dagligen möter.

6.2.1 Föreställningar om utsatta och utsättande pojkar: Blandgruppen

Scenario 1: Slöjdsalen

Anita: Ja, men det är ju det som är grejen, han har ju stigit i status när han går på den här Thomas, som är den här starka killen...

Lars: Mm, men han har ju utfört en kränkande handling...

Hans: Ja, kränkande...

Lars: Och belönas av de andra killarna med att bli inbjuden på den där festen (...) ⁷Händelserapport, prata med båda två (Johan och Thomas), skicka hem till föräldrarna...

Hans: En kränkingsanmälan är det vi *måste* göra (...) Som tjänstemän är vi skyldiga till det (...) Men frågan är om jag tycker att man måste göra en polisanmälan

Moderator: Men hur tänker ni kring att Thomas inte reagerar på det han utsätts för?

Kristina: Jag tror att han blir ledsen och arg (...) Utan han backar väl (...) Sen kanske han blir förbannad efter en tre, fyra dagar (...) Och då kommer Johan få tillbaka (...) Och det är därför det är så viktigt att prata med Thomas, att hur känner du dig nu? (...) Därför är det så viktigt att Johan och Thomas får prata efter hand, men det ska de inte göra själva utan då ska det vara en vuxen med (...) Gärna två vuxna (...) Så att man aldrig är ensamma i sådana här samtal

Blandgruppen kännetecknas av polariserade beskrivningar av de utsatta och utsättande pojkarna, som syftar till att betona situationens allvar. Det första scenariot bedömer deltagarna som "misshandel" och de anser att Johans beteende utgör "en kränkande handling". Samtidigt menar lärarna att scenariot skildrar en svår balansgång mellan kränkande och statushöjande beteende i

⁷Meningsutbytet i grupperna kännetecknas av både fullbordade och icke fullbordade meningar samt av flera ansatser till fullbordade meningar i ett och samma uttalande. För att markera då en ansats till en fullbordad mening upphör och en ny tar vid tillämpas tecknet (...).

skolmiljön. Eftersom Johan "stigit i status när han går på den här Thomas, som är den här starka killen", håller gruppen för sannolikt att "Johan (kommer att) få tillbaka". Deltagarna anser att den utsatte pojken Thomas säkerligen blir "ledsen och arg" och "skulle ju mycket väl kunna göra en polisanmälan".

I diskussionen kring scenario två betraktar Blandgruppen de utsättande pojkarna som "tre specialkillar (...) Alltså de här killarna är inte legio". De utsatta pojkarna Niklas och Pontus beskrivs som offer för "hämd för det man själv råkat ut för (...) Och det kan man mycket väl tänka sig i det här fallet (...) De här killarna som går i nian kanske inte hade en så kul invigning själva när de gick i sjuan". Händelsen som sådan beskrivs som "en stor, stor grej", som "kan få mycket konsekvenser" och "en alldeles för stor grej att hantera (...) För en enskild lärare eller ett enskilt arbetslag (...) Man måste föra in fler parter i samtalet (...) Polis, kuratorer". Gruppen har därtill "svårt att se det ske mellan våra nior och årskurs sjuor" och menar att scenariot är mer sannolikt i en intelligande kommun som enligt deltagarna kännetecknas av hög ungdomskriminalitet. De utsättande pojkarna i scenario tre beskrivs som "små-fascistiska killar som går omkring där och ska försöka matcha varandra och så ser de lilla Anders". Våldet i scenario tre förutsägs resultera i "en polisanmälan, ja (...) Det är så pass grovt (...) Det går till rektor och rektor kommer med största sannolikt att anmäla". Dessa ställningstaganden utmålar ett aktivt avståndstagande från våldsanvändning i skolmiljön. Men det är samtidigt tydligt att gruppen associeras pojkars maskulina status med deras fysiska kapacitet till våld. Det inte minst då lärarna anser att den utsatte Thomas fysiska förmåga till våldsanvändning borde ge honom hög status i skolmiljön. Mot denna bakgrund befarar deltagarna att Thomas kommer att "ge igen" för det inträffade.

6.2.2 Föreställningar om utsatta och utsättande pojkar: Kvinnogruppen

Diskussionerna om utsatta och utsatta pojkar i den homogent kvinnliga gruppen och har stora likheter med Blandgruppens avståndstagande från våld i skolmiljön. I det första scenariot menar de kvinnliga lärarna att Johan "använder de andra killarna för att förnedra Thomas". Gruppen anser att Johan "verkar ju helt spela på killarnas villkor (...) För att bli accepterad (...) Även om det är helt fel (...) Men han är ju väl medveten om det han gör (...) Eftersom Thomas också är större (...) Ja, har mer muskler så (...) Då försöker han ju använda det emot honom". I sin tur anser deltagarna att de måste reagera för att "annars kan det här bli en Johan-grej från Thomas". I likhet med Blandgruppen associerar också de kvinnliga lärarna Thomas muskulösa kropp med våldspotential och hans status i kamratgemenskapen. Att de befarar att han kommer "ge igen" mot Johan kan tolkas som att ett potentiellt "offerskap" kan undvikas genom (vålds)hämd. Gruppen är dessutom ense om att beteendet väl skulle "Kunna hända i andra situationer".

Scenario 1: Slöjdsalen

Louise: Ja, han verkar ju helt spela på killarnas villkor (...) För att bli accepterad (...) Även om det är helt fel (...) Men han är ju väl medveten om det han gör (...) Eftersom Thomas också är större (...) Ja, har mer muskler så (...) Då försöker han ju använda det emot honom...

Birgitta: Just ja (...) Så här att det viktigt att säga ifrån (...) För annars kan det här bli en "Johan-grej" från Thomas (...) Så man måste sätta stopp

Eva: Ja för (...) Alltså det värsta är, när du säger så där, att jag kommer ihåg sådana här saker (...) Där jag jobbade tidigare (...) Att det till och med på mellanstadiet, så var det ofta (...) Ja, jag såg ju ofta (...) Det var sådana här våldsamheter och så här (...) Men så sa läraren att det var ju så här grabbarna liksom, det var liksom alltid det där att det var lek och överslätande av tuffa tag så här...

Moderator: Mm (...) Och är det därför den här manlige läraren i slöjdsalen inte reagerar, därför att han ser det som en del av jargongen?

Pernilla: Det vore ju väldigt, väldigt tråkigt om det var så (...) Näe, näe (...) Man måste reagera, det finns liksom inga skäl till att inte reagera...

Louise: Nej, så det är vad vi måste göra (...) Eller ja, också vill göra (...) Det här är ju kränkande

Scenario 2: Festplatsen

Louise: Ja, här har vi ju igen (...) Precis som det som hände i slöjden (...) Att killar använder hela gruppen för att kränka en ensam stackare (...) Men det här (...) Ja, känner i alla fall jag, att det kan få större konsekvenser (...) För alla kommer ju att känna till det (...) Och därför är det viktigt att prata med Niklas, för att han inte ska känna någon skuld i det hela...

Pernilla: Ja, för när han blir utsatt så här (...) Får en gren och en kondom i munnen (...) Det måste vara väldigt kränkande för en kille (...) Med kamratträck och allt (...) Att hantera det på rätt sätt är ju...

Eva: Ja just det (...) Och det här är ju lite samma sak som ligger och bubblar (...) att 'det där manliga' är lite som en sluten värld (...) Det är mycket som kan hända i skydd av gruppen (...) Men det här är ju samtidigt mycket värre än det första (...) Det var allvarligt men det här, här är det ju så många som ser (...) Och ingen gör något (...) Som lärare är vi ju faktiskt skyldiga att gå vidare med om vi får nys om att elever ska samlas och dricka...

I scenario två beskrivs de utsättande pojkarna som "killar använder hela gruppen för att kränka en ensam stackare (...) Men det här (...) Ja, känner i alla fall jag, att det kan få större konsekvenser (...) För alla kommer ju att känna till det (...) Och därför är det viktigt att prata med Niklas, för att han inte ska känna någon skuld i det hela". Deltagarna anser att det Niklas utsätts för "måste vara väldigt kränkande för en kille (...) Med kamratträck och allt". I scenario tre anser Kvinnogruppen att de utsättande pojkarna är "fegisar" eftersom "de ger ju sig på en liten kille (...) Alltså, han är spinkig (...) Där riskerar man inte att få stryk". En av deltagarna anser att pojkarna "är bara så himla dumma" för att de angriper "någon som de tror inte kan försvara sig".

6.2.3 Föreställningar om utsatta och utsättande pojkar: Mansgruppen

Samtliga lärargrupper kännetecknas av polariserande beskrivningar av scenariernas utsatta och utsättande pojkar. Graden av och riktningen för de särskiljande framställningarna skiljer sig emellertid markant mellan grupperna. Den homogent manliga gruppen kännetecknas av en stark ovilja att tillskriva de utsatta pojkarna status som just utsatta (och detta oavsett om det avser utsatthet för trakasserier eller våld), vilket skildras genom nedtonande beskrivningar. Gällande scenario ett betvivlar deltagarna att "Thomas ser det här som en stor sak" och menar att "sådana här härskartekniker finns ju överallt bland kidsen (...) Eller ja, i alla fall mellan killar (...) På det här sättet alltså (...) Så egentligen är det ingenting konstigt egentligen (...) Men som grabbar emellan (...) Hur gamla de nu är, så är det inte mer med det". Beteendet beskrivs som "påhopp", att "Det ger ju heller inga fysiska skador" och så länge beteenden är ömsesidiga "Så kommer ju det att lösa sig för alla". De nedtoningar av allvaret som omger scenario ett bottnar i gruppens uppfattning om den frekventa förekomsten av liknande incidenter. Trenden är mest uttalat gällande scenario två där gruppen anser att "det är ju inte första gången (...) Så det här är ju killar som säkert har bättre saker för sig än att vara i skolan (...) De får sin respekt genom att 'spela Allan ballan' (...) Och det gör de väl bäst utanför skoltid" och att det handlar om "killar som själva råkat ut för något liknande".

En av deltagarna bidrar emellertid till att bryta mönstret genom att medge att det är "vårt uppdrag att sätta gränser". Men samtidigt anser vederbörande att en lärarnas ansvar kompliceras av att "Det är så mycket som bygger på sådant utanför skoltid", med följder för vad de anser sig kunna göra åt det inträffade, "Ja, vad kan man göra (...) Det är ju många som vill hävda sig". Mot denna bakgrund

anser Mansgruppen att situationen snarare kan förvärras om lärare börjar "rota i vem som är 'kungen' för det hela den ena eller andra veckan så (...) Att börja peka ut killar som 'mobbad' gör man ju inte bara sådär (...) Ibland gör det bara saken värre". Samma trend omger scenario två där gruppen menar att "I sin barndom så måste man pröva (...) Man möter alltså livets (...) Ja, man sätts på prov hela tiden". Dessutom anses de utsatta pojkarnas låga ålder (13 år) minska sannolikheten för att de skulle känna sig kränkta. De menar att "Det kan nog snabbare blåsa över då (...) Än när man är femton, sexton och ändå börjat bli lite mer vuxen och fått mer hormoner och sådär". Liknande tendenser utmärker också scenario tre där händelsen betraktas med blidare ögon eftersom "här verkar det finnas ett visst samförstånd", att "Det här är bara en sådan här tillfällig grej", att det handlar om dispyter "som bygger på sådant utanför skoltid" och speglar en "miljö där det pågick sådant här dagligen".

Att allvaret i scenarierna tonas ned är i hög grad beroende av vem den utsättande parten är. Betydelsen av social status och fysisk styrka speglas i uttalanden som att "Thomas skulle ju inte ha något att vinna på" att utsätta Johan för samma sak, att Johans status som "herre på täppan" är högst tillfällig eftersom "Det här kommer han säkert få sota för", att Johan "tar ju sin chans" mot "Han den andre (Thomas), den biffiga" och att "Han (Thomas) kommer ju vilja hävda sig tillbaka". Deltagarna tillskriver alltså Thomas högre status (än Johan) genom att hans kropp utstrålar styrka. Mansgruppens uppfattning om vad de vill, kan, får och måste göra handlar alltså inte uteslutande om våldets omfattning, utan framförallt om vem den utsättande parten är. Gruppen förväntar sig att utsatta pojkar ska markera en ovilja till ett epitet utsatt för trakasserier, mobbing eller våld, vilket intervjudeltagarna markerar genom att Thomas i första scenariot sannolikt kommer att "ge igen" och de uppfattar det dessutom som anmärkningsvärt att "Han står ju bara där (...) Verkar det som i alla fall (...) Det här ska ju inte han behöva ta". Diskussionerna om risken för vedergällning är talande för samtliga scenarier, men mest omfattande kring det första och andra, vilka intressant nog delar faktorn att offren inte gör motstånd.

Scenario 1: Slöjdsalen

Moderator: Så hur tror ni Thomas känner? Eller reagerar?

Christer: Han kommer ju vilja hävda sig tillbaka

Daniel: Men jag då (...) Eller (...) Saken är, så länge sådana här 'grejer' är på deras villkor, så...

Klas: Ömsesidiga, eller vadå?

Daniel: Ja, precis det (...) Så kommer ju det att lösa sig för alla (...) Som du "Petter" sa (...) Eller var det du (...) Men i alla fall (...) Börjar vi som lärare rota i vem som är 'kungen' för det hela den ena eller andra veckan så (...) Ja, alltså (...) För visst, det är som 'bög' och 'gay' hela tiden va (...) Men (...) Att börja peka ut killar som 'mobbad' gör man ju inte bara sådär (...) Ibland gör det bara saken värre (...) Annat är ju om det händer hela tiden (...) Men de här killarna (Johan och Thomas) har ju redan känt av varann

Moderator: Men hur vill ni andra gå vidare med det här? Vad får eller vad måste ni göra?

Daniel: Ja, det finns ju både lärare (...) Och så kurator förstås (...) Men som jag ser det, alltså (...) De här killarna kommer vara tillbaka nästa vecka på samma platser (...) De kommer typ stå och lyssna på Rockklassiker (...) Eller ja, ni vet (...) Och snacka om hur mycket de krökades på valborg (...) Och då är han Johan tillbaka på ruta ett

Den homogent manliga gruppen förväntar sig alltså att de utsatta pojkarna kommer att "ge igen" för det inträffade. Ställningstagandet är överensstämmande med Blandgruppens och Kvinnogruppens resonemang om våld som ett medel för att upprätthålla maskulina hierarkier i skolmiljön. Men en avgörande skillnad är att Mansgruppen associerar maskulinitet med våld utan större indignation. Det framkommer av att deltagarna anser att en pojkes utlopp för känslor symboliserar svaghet och riskerar att underordna honom skolmiljöns rådande manliga ideal (Messerschmidt 2004, s. 42). De

manliga lärarna avstår därför från att ingripa till någons försvar med motiveringen att det inte är fråga om mobbing eller trakasserier när skolkamraterna straffar, utan fostran. I denna fostran kan våld tolkas som ett medel att bli pojke. Pojkar definieras alltså av sin kapacitet att använda våld. Att gruppen upprätthåller förväntningar på pojkar att bekräfta sin maskulinitet är en konsekvens av deras föreställning om att män inte förblir män om de inte antar utmaningen (Edwards 2004, s. 262). Ett potentiellt "offerskap" inte bara kan utan *bör* också således undvikas genom våldshämnd. Genom att deltagarna beskriver högstadiepojkar som "tuffa" och "fysiska" försvaras de utsatta pojkarnas respektabilitet (Burcar 2005, s. 117-118). Reaktionen skulle kunna tolkas som en kollektiv återmaskulinisering av de utsatta pojkarna i scenario ett och två, som ett försök att tackla den avmaskulinisering som pojkarna riskerar utsättas för i mötet med skolkamraterna. Trots att heterosexualitet och maskulinitet anses innebära normalitet i skolmiljön, vittnar Mansgruppens resonemang om att pojkar som upplever beteendet som kränkande riskerar stigmatisering. Detta är i högsta grad förenligt med Epsteins (1997, s. 162, 167) konstaterande att en självbild som utsatt kan innebära uteslutning ur den manliga kamratgemenskapen. Resonemanget genomsyrar dessutom den homogent manliga gruppens ambivalenta förhållningssätt i ansvarsfrågan. Att de inte vill peka ut de utsatta pojkarna inför deras manliga kamrater speglar riskerna med att betraktas som icke-heterosexuell och icke-maskulin i en heteronormativ skolmiljö. Med ledning av Epsteins resultat kan en sådan identitet tolkas som underordnad skolmiljöns hegemoniska maskulinitet.

Scenario 2: Festplatsen

Petter: Jag kan ändå tycka (...) Alltså, den här killen Niklas (...) Det är ju ett sätt att söka bekräftelse (...) Och kanske han Pontus också (...) Och det utnyttjar de (killgänget) ju (...) Så snarare alltså, vad man *kan* göra är viktigt (...) De här killarna som håller på så här (...) Ja, det är ju inte första gången (...) Så det här är ju killar som säkert har bättre saker för sig än att vara i skolan (...) De får sin respekt genom att 'spela Allan ballan' (...) Och det gör de väl bäst utanför skoltid

Moderator: Så vad är det man *kan* göra då?

Daniel: Det har ju redan hänt (...) För sällan att han (...) Niklas (...) Att han får respekt genom (...) Han står ju inte pall för det hela (...) Alltså, jag säger inte att få en kondom (...) Ja (...) (...) I käftan (...) Ni fattar (...) Att det skulle vara förnedrande (...) Men, han tar ju det (...) Att bli förnedrad (...) Och då ser grabbarna att man inte är av 'det rätta virket' (...) Att han skulle kunna bli mobbad, trakasserad, kränkt (...) Det är ju sådant man inte får komma med för

Christer: Ja, alltså (...) I sin barndom så måste man pröva (...) Man möter alltså livets (...) Ja, man sätts på prov hela tiden

Petter: Ja, tittar man bara på hur små sjuor kan vara så (...) Och speciellt killarna då (...) Det kan nog snabbare blåsa över då (...) Än när man är femton, sexton och ändå börjat bli lite mer vuxen och fått mer hormoner och sådär (...) Så att då kan det nog kännas mer

Christer: Ja, för jag tänker bara att (...) Jag kanske borde läsa igenom hela (scenariot) igen, men (...) Men här är det ju alla mot båda två och Niklas (...) Niklas skrattar (...) Och han skrattar väl för att han känner att han behöver göra det (...) Men alltså (...) Det är ju utsatta båda två (...) Och det kanske kan stärka deras relation på något sätt

Moderator: Men om han (Niklas) nu känner sig trakasserad (...) Eller ja, kränkt (...) Vad måste ni göra då?

Klas: Det här skulle ju kunna polisanmälas (...) Det är ju inte på skoltid, men...

Daniel: Ja, men då är vi där igen va (...) För först måste vi kolla med hans (Niklas) föräldrar att de står bakom det (...) Men, nej (...) Kanske föräldrarna, men jag tror inte killen vill anmäla (...) Först det i parken och sedan det här (...) Nej, ingen kommer vilja hänga med en 'mobbad' kille

Moderator: Så det är alltså fråga om mobbing?

Daniel: Nej, det är ju bara ett enskilt fall (...) Men att se ut som ett 'offer' är ju ingen bra start (...) Alltså utanför (...) Så här gäller det ju att snacka med killen

Scenario 3: Balettkillen

Moderator: Men vad vill ni göra med de tre killarna som (...) Ja, när de konfronteras med Anders?

Klas: Ja, det är ju ett rent anfall...

Daniel: Ja 'kolla den där bögen som dansar balett'...

Klas: Han har ju inte gjort (...) Inte sagt någonting (...) Han bara går...

Daniel: Ja, för oftast så här unga killar (...) När det ser en kille som dansar balett så bara 'fjolla' (...) Men om det (...) Eller det här är 'mobbing', det vet inte jag (...) Killar som gruffar är ju lite sådana

Christer: Ja, det är väl ingen global sanning men (...) Alla killar är ju inte av samma virke...

Petter: Ah, fast jag undrar alltså (...) Det står ju ingenstans att killarna har sådana fördomar (...) Homosexuell eller så...

Christer: Nej, men i den här åldern är det ju i och för sig väldigt vanligt (...) Man tror att alla bögar (...) Eller ja, som homosexuella (...) Är som på visst sätt

Klas: Ja, här visste de ju att han dansade balett (...) Men om det (...) Om det var det som fick bågaren att rinna över (...) Det kan i alla fall inte jag svara på utifrån det här

Moderator: Men hur får och måste ni hantera killar som här (...) Ja, i scenariot (...) Eller när ni märker att det inte är ömsesidigt?

Christer: Ja, vad kan man göra (...) Det är ju många som vill hävda sig (...) Men det här blir ju ett riktigt slagsmål till slut (...) Han (Anders) kan ju skadas (...) De sparkar ju på ryggen (...) Det är ju allvarligt...

Klas: Det här är ju misshandel, helt klart så (...) Det här kommer jag gå med till rektor (...)

6.2.4 Trakasseriernas orsaker

Trots att det existerar betydande skillnader mellan de tre lärargrupperna beskriver ingen av dem de utsättande pojkarnas beteende som orimligt. Samtliga deltagare menar att de diskuterade händelserna bottenar i behovet av grupptillhörighet, som avgör individens statuspositioner i skolmiljön. Johans agerande i scenario ett förklaras av Blandgruppen likt att "han har ju stigit i status när han går på den här Thomas, som är den här starka killen". Då deltagarna tillfrågas om en kränkning kan utgöra en statushöjande handling, menar deltagarna att "Mm, det är det som är så hemskt" och att "Här är det uppenbarligen så". Kvinnogruppen anser att Johan försöker "spela på killarnas villkor (...) För att bli accepterad" och i Mansgruppen som att Johan vill "ta kommando (...) Och därför är det väl 'coolare' att hoppa på en mer populär" och "större kille". Avseende scenario två menar den homogent manliga gruppen att den gemensamma utsattheten kan bidra till att stärka vänskapen mellan Pontus och Niklas eftersom "Det är ju utsatta båda två (...) Och det kanske kan stärka deras relation på något sätt". Åsikten utgör en paradox eftersom Mansgruppen förvisso beskriver pojkarna som utsatta, men i positiva ordalag som en del av fostrandet av pojkar där "man sätts på prov hela tiden". En "riktig" kille bör således vara van vid liknande händelser. I Blandgruppen uttrycks tvärtom att ett gemensamt våldsutövande bekräftar grupptillhörighet när de tre antagonisterna i scenario tre "ska försöka matcha varandra och så ser de lilla Anders (...) Som en chans". Att de utsättande pojkarnas beteende i scenario tre utgör straff för avvikande från normen är talande för samtliga grupper (såväl i lärar- som i elevundersökningen). Blandgruppen anser att det "kan säkert ligga lite homofobi i bakgrunden (...) Lite homofobiska skratt så (...) 'Kolla jävla böggjävln bara försvann' va". I Kvinnogruppen beskrivs det faktum att Anders dansar balett som en "utlösande faktor" eftersom deltagarna tror att de utsättande pojkarna betraktar Anders som "tjejig". Samtidigt är gruppdeltagarna eniga om att "bara för att man dansar balett så behöver ju inte det betyda att

man är (...) Homosexuell på något viss", att Anders likväl "kan ju ha MVG i matte" och att en pojke "kan ju vara både en liten, smart och stark kille". Även om Kvinnogruppen associerar homosexualitet med femininitet, speglar dessa påståenden ett motstånd mot nedvärdering av feminina egenskaper hos pojkar. Detta kontrasteras av den homogent manliga gruppen, där en deltagare menar att "Alla killar är ju inte av samma virke" och antagonisternas reaktion förklaras som att "När de ser en kille som dansar balett så bara 'fjolla'". Samtliga lärargrupper anser alltså att de utsättande pojkarna i samtliga scenarier agerar för att antingen bli medlem av en grupp (som i scenario ett) eller genom att markera gruppstillhörighet genom åtskillnad gentemot andra (som i scenario två och tre).

Följaktligen kännetecknas samtliga tre grupper av föreställningen om våld som ett medel för att upprätthålla maskulina hierarkier i skolmiljön. Detta är i hög grad förenligt med Epsteins (1997, s. 167) resonemang om den homosociala aspektens betydelse för vem som betraktas som "en riktig pojke". Epsteins beskrivning av skolmiljön som en "heterosexualized homosocial context" speglas i samtliga gruppers diskussioner om varje scenario. Att våldsutövning tolkas som en aspekt av pojkars fostran överensstämmer med det teoretiska resonemanget om att risk för degradering kan hota den maskulina ställningen medan våld kan verka som ett återställande medel (Messerschmidt 2000, s. 86; Kimmel och Mahler 2003, s. 1452). Lärargruppernas orsaksbedömningar av händelserna kan således tolkas som att en pojke försvagar en annan pojkas position för att stärka den egna maskulina ställningen. Enligt Epstein (1997, s. 162) åsyftar trakasserier straff för avvikande från normen. Denna innebörd speglas i analysen framförallt avseende scenario tre. Gruppernas resonemang indikerar på att beteendets funktion kan vara att nedvärdera det icke-maskulina och rent av feminina. Att Anders utsätts på grund av sin underordnade genusframställning (att han dansar balett och är yngre) kan syfta till att stärka de (förmodat) heterosexuella pojkarnas dominans. Trakasserier kan alltså utgöra ett medel för pojkar att uttrycka (en dominant) maskulinitet i skolmiljön.

Samtidigt som Epsteins resonemang väl belyser trakasseriernas syfte ur ett maktperspektiv är det påtagligt att de diskuterade trakasserier har vidare konsekvenser än enbart för maktförhållanden mellan olika maskuliniteter i skolmiljön. Av elevundersökningen framgick vikten av att skilja mellan maktförhållanden grundade på kön respektive genus. I lärarundersökningen uppenbaras dessutom skärningspunkter mellan maktordningar grundade på social klass och etnicitet. Detta speglas framförallt i Mansgruppens respektive Kvinnogruppen och Blandgruppens vitt skilda beskrivningar av sina arbetsplatser och deras försök att förklara händelserna i diskussionsunderlaget. Gällande scenario tre är Blandgruppen ense om att händelsen är mer troligt att spegla "en situation söder om stan". En av deltagarna anser sig tvungen att placera de utsättande pojkarna "någon annanstans så kanske jag skulle hitta en förklaring till" beteendet. För att förklara antagonisternas beteende i scenario tre beskriver en deltagare därefter en miljö som i många avseenden skiljer sig från den egna arbetsplatsens sociala förhållanden. Läraren anför:

"Om man pratar klassfrågor då (...) Om det här nu skulle vara en situation söder om stan då (...) Så att det här är grabbar som, ja (...) Bor i ett hem där föräldrarna är arbetslösa eller det inte finns någon farsa till exempel och det är så att de bestämmer hemma eftersom det finns någon sorts kultur där, ja (...) Hederskultur eller (...) Ja, i alla fall att det är de som är 'männen' och det känner någon sorts frustration över att inte bli inbjudna i samhället och (...) Och i deras värld så är det stolthet att (...) Ja, nu låter det som om jag pratar om invandrare, men (...) Men jag pratar alltså om någon sorts utanförskap".

I denna beskrivning av de utsättande pojkarnas sociala ställning tillämpas faktorer som klass och etnicitet för att koppla samman våld med marginaliserade grupper, våld med patriarkala strukturer, våld med andra etniciteter än den svenska och hederskulturer med socialt utanförskap. Följaktligen förskjuter Blandgruppen beteendet till andra sociala förhållanden än som utmärker den egna

skolmiljön. Denna tendens kontrasteras emellertid av Mansgruppen, som utan förbehåll placerar pojkarna från scenario tre i deras skolmiljö. En av deltagarna beskriver orsaken till beteendet enligt följande:

”Klass och etnicitet (...) Men förvisso (...) Som ibland så var det inte etnicitet (...) För så oftast var det (...) Det kunde ju också hända inom grupperna att det var (...) Ja, bråk, slagsmål (...) Så det var inte bara klass eller etnicitet (...) Det kunde vara blandat, mycket blandat, men det var en hel del bråk”.

Hans kollega bemöter uttalandet med att:

”Ja, för först kunde det vara klasser mot klasser (...) Sedan skolor mot skolor och sedan inom klasserna, vissa grupperingar så (...) Och sedan etnicitet efter det (...) Så det går från som större grupper och sedan till, mindre, mindre och mindre och så bråkar man (...) I sina interna grupper också (...) Alla skolor har sina koder”.

Följaktligen har gruppernas vitt skilda uppfattningar om sina respektive skolmiljöer konsekvenser för deras bedömningar av utsatta och utsättande pojkar. Skillnaderna påvisar att trakasserier mellan pojkar kan botten i såväl genushierarkier som maktsystem baserade på social klass och etnicitet. Gruppernas vitt skilda förståelse av trakasserier åskådliggör vikten av att undersöka sexuella trakasserier utifrån skärningspunkter mellan dessa olika maktordningar.

6.2.5 Trakasseriernas konsekvenser

Det existerar betydande meningsskiljaktigheter mellan gruppernas beskrivningar av scenariernas konsekvenser, vilket visar sig vara avgörande för lärarnas uppfattning om ansvarsfrågan. Blandgruppen anser att ”allt som riskerar att slå tillbaka på skolan är skolans sak att utreda”. De beskriver det första scenariot likt att ”han (Johan) har ju utfört en kränkande handling” som föranleder att en ”kränkingsanmälan är det vi *måste* göra”, att ”det är snudd på sexuella trakasserier att hålla på så där”, ”att man måste göra en polisanmälan” eftersom att det är ”jätteviktigt att markera som lärare att det här inte är okej” och ”viktigt som lärare att veta själv var gränsen går, för att sedan kunna visa det för eleverna”. Deltagarna tror att ”han (Thomas) blir ledsen och arg” och ”därför är så viktigt att prata med Thomas”. Blandgruppen menar att läraransvaret i scenario ett omfattar att ”prata med Johan och reda ut vad berodde det här på och sedan så tror jag att man måste snacka med hela killgruppen och fråga vad har ni får jargong”.

Den homogent kvinnliga gruppen vill gå vidare med ”hur Thomas känner sig”. Gruppen menar man att ”Det är viktigt att prata med båda killarna” och att ”skolan skulle klara av det (...) Med samtal, kuratorer och det stödet (...) Och involvera föräldrarna, i fall att det ska polisanmälas”. Det andra scenariot beskrivs av Blandgruppen som ”en stor, stor grej” som ”kan få mycket konsekvenser” och som ”påverkar alltså hela (...) skolan” och definieras som ”Ofredande, sexuellt tvång” och ”om en sextonåring gör så här, så är det banne mig våldtäkt”. Kvinnogruppen beskriver scenario två som ”så allvarligt att det går bortom skolan” och därför är det ”viktigt att det här sköts professionellt med föräldrar, närpolis, föräldramöten”. De kvinnliga lärarna menar att ”Sådant här får helt enkelt inte hända (...) Därför är det så viktigt att nyttja alla resurser som står till buds”. Det tredje scenariot menar Blandgruppen utgör underlag för ”en polisanmälan, ja (...) Det är så pass grovt (...) Det går till rektor och rektor kommer med största sannolikt att anmäla”, som motiveras genom ”Släpper skolan det här (...) kan (det) eskalera och det kan bli ett rykte (...) Som att det var ju okej att slå någon så att de faktiskt låg och kippade efter andan”.

I den homogent manliga gruppen utelämnas reflektion över de utsatta pojkarnas eventuella psykiska och fysiska lidande. Denna trend är särskilt tydlig avseende scenario ett där tre av deltagarna inte tror att ”Thomas ser det här som en stor sak”. Gruppen ställer sig ambivalent i frågan om

lärarintervention eftersom de anser att uttryck för sårbarhet kan äventyra den maskulina statusen. Liknande tendenser omger också scenario två i vilket deltagarna anser att lärarinterventioner "kan ju bara göra det värre för Pontus" eftersom "Ingen kommer vilja hänga med en 'grinig' kille som vill ha samtal, samtal". Deltagarna förnekar förvisso inte att den utsatte pojken skulle kunna känna sig kränkt, "Alltså, jag säger inte att få en kondom (...) I kåften (...) Att det skulle vara förnedrande (...) Men, han tar ju det (...) Att bli förnedrad", men är ambivalenta i ansvarsfrågan eftersom ett utlopp för utsatthet innebär att "då ser grabbarna att man inte är av 'det rätta virket' (...) Att han skulle kunna bli mobbad, trakasserad, kränkt (...) Det är ju sådant man inte får komma med för" och "att se ut som ett 'offer' är ju ingen bra start". Sammantaget beskriver den homogent manlig gruppen händelserna som att de *kan* ha resulterat i obehag för stunden, men inte som att de inneburit en påtaglig försämring av de utsattas fysiska och psykiska hälsa. En av gruppdeltagarna anser dock om scenario ett att "Det är nog inte första gången det händer (...) Och det är ju det som är felet", "om han (Thomas) blev ledsen (...) Så håller han det nog för sig själv (...) Problemet är väl att många finner sig i sådant här" att lärarna är "skyldiga att prata med honom (Thomas) (...) Och Johan också". Beträffande scenario två menar vederbörande att "Det här skulle ju kunna polisanmälas" och att i scenario tre "handlar det ju faktiskt om misshandel (...) Det här måste ju gås vidare med (...) Rapporteras till rektor" för att om lärarna skulle "köra på som vanligt" finns risken "att det händer igen". Även om övriga tre deltagare i Mansgruppen inte ställer sig helt ovilliga till att de utsatta pojkarna *skulle kunna* uppfatta händelserna som kränkande, tonar de ideligen ner allvaret. Framförallt beskriver de omfattningen av våldet och vem som utövar det som betydelsefullt för vad som skulle kunna uppfattas som potentiellt kränkande.

Följaktligen framför samtliga lärargrupper vad de anser är adekvat maskulina sätt att reagera på utsatthet för trakasserier. Samtliga deltagare associerar de utsättande pojkars strävan efter status med kapaciteten att använda våld för att degradera andra. Som framkommit ovan uttrycker grupperna emellertid förväntningen att de utsatta pojkarna kommer att reagera i enlighet med genusnormer på skilda sätt. Även om grupperna bevarar genusnormer i olika utsträckning kännetecknas samtliga av föreställningen om att pojkars genusuttryck bedöms utifrån den styrka eller svaghet de representerar. Det svarar mot Messerschmidts (2000, s. 88-91) beskrivning av skolmiljön som "a culture of cruelty". Föreställningen är mest framträdande i den homogent manliga gruppen, som menar att pojkar bör förhålla sig till denna kultur genom att uttrycka en maskulinitet som bygger på förmågan att försvara sig själv. Pojkars medvetenhet om bedömningsgrunderna uttrycks åskådliggörande av en av deltagarna i Blandgruppen. Deltagaren menar att i "årskurs åtta är det så statistiska roller (...) För det är ju också obehagligt eftersom man ser att, att (...) Alla vet vad de har för mandat att göra och inte göra".

6.2.6 Föreställningar om kön och sexualitet

Medan de tre gruppernas resonemang om scenario tre kretsar kring omfattningen av våldet, kännetecknas diskussionerna om scenario ett och två av olika beskrivningar av händelsernas uppfattade sexuella karaktär. Om det första scenariot anser Blandgruppen att "det är snudd på sexuella trakasserier att hålla på så där". Det andra scenariot definieras som "Ofredande, sexuellt tvång" av en kvinnlig lärare och som "Våldtäkt" av hennes manlige kollega. Sedermera enas Blandgruppen om att scenario två är "ett ganska ovanligt fall (...) Däremot så skulle jag ju kunna tänka mig att ett sexuellt ofredande eller våldtäkt mot en tjej (...) Eller något sådant (...) Det skulle nog vara vanligare än (...) Ja, för alltså det här *kan* hända, men det är nog väldigt ovanligt". Beteendet i scenario ett beskriver Mansgruppen likt en sexuell akt som syftade till att markera statusförhållandet mellan parterna, "han (Johan) väljer ju både ut Thomas (...) Och ja, den här ljusstaken (...) Han blir ju sedd när han 'tar' den här killen bakifrån".

För att undersöka om och hur lärarnas föreställningar om offer och gärningspersoner förändrades utifrån de inblandades kön, ombads de precis som i elevundersökningen att reflektera över om de utsatta pojkarna i scenario ett och två istället varit flickor. Genom det ändrade perspektivet tillskrevs

den sexuella dimensionen en helt annan betydelse. I denna fråga beskriver Mansgruppen scenario ett som "rena rama övergreppen (...) Eller som sexuella trakasserier" när "en tjej blir utnyttjad framför alla andra". Gruppen "Förstår bara inte varför läraren" på lektionen är "passiv", att "Sexuella trakasserier blir ju som mobbing", att "Hon kommer säkert polisanmäla" eftersom "Hon blir ju som 'tagen'", vilket utgör "en kränkning (...) På allas bekostnad". På samma sätt beskriver Mansgruppen scenario två som "sexuellt utnyttjande", "sexuellt övergrepp", "våldtäkt", "extremt kränkande" och att "det går liksom inte att jämföra när en tjej blir utnyttjad så där". En av de manliga lärarna menar att han aldrig hört talas om "sexuella trakasserier med killar" och att det "blir ju en helt annan grej" när en pojke utsätter en flicka för att "killar kan ju vara så aggressiva när det gäller sex (...) Tjejer är ju mycket svagare än killar, det är ju bara så". Följaktligen cementerar Mansgruppen maskulina genusnormer och sexualitetsnormer genom att uteslutande bedöma flickor som utsatta (av pojkar). Asymmetrin i styrkeförhållandet tillskrivs både den faktiska fysiska styrkan (som scenarierna beskriver) och könstillhörigheten. Eftersom alla aktörer i de båda scenarierna är pojkar och dessutom förmodades vara heterosexuella blir maktförhållandet mellan könen, som deltagarna tillmäter stor innebörd i frågan om kvinnliga offer, här utan betydelse. Sårbarhet tillskrivs ofreflekterat kvinnligt kön i förhållande till gruppen män som innehavare av styrka. Den homogent manliga gruppens uppfattning att "sådant (sexuella kränkningar) händer ju aldrig med killar" kan tolkas som försök att tackla den motsägelse som uppstår i och med en sexualiserad kränkning av en pojke. Denna motsägelse bemöts genom den hegemoniska maskuliniteten, med dess idealiserande av aggressivitet och våld som konsekvens. Gruppens resonemang kring könstillhörighetens betydelse för allvarlighetsgraden sker utifrån att maskulinitet handlar om att fastslå vad man inte är. Särskiljandet mellan maskulinitet och femininitet åskådliggör hur Mansgruppens förståelse av maskulinitet och sexualitet får betydelse för deras föreställningar om utsatta och utsättande pojkar. När de anser att "killar kan ju vara så aggressiva när det gäller sex" och att "Tjejer är ju mycket svagare än killar" utser de pojkar/män till initiativtagare vid sexuella kontakter med flickor/kvinnor. Dessa särskiljande beskrivningar av män som sexuellt aktiva och kapabla att försvara sig och kvinnor som passiva och icke-våldsamma speglar väl den heterosexuella matrisen.

Mansgruppens resonemang avviker emellertid markant från Kvinnogruppens, vars deltagare anser att scenario två är "precis lika förnedrande oavsett" kön. Samtidigt kännetecknas både Kvinnogruppen och Blandgruppen av inre motstridigheter. En av deltagarna i Kvinnogruppen menar att "oavsett om man är utsatt som kille eller tjej så borde gränsen vara lika (...) Gränsen borde vara samma (...) Men om jag nu tänker mig som tjej (...) Om jag nu ska lägga någon värdering (...) Så kan jag känna att det är värre med mig som tjej (...) Men där är jag inte riktigt klar med mig själv (...) Som lärare måste jag ju reagera precis likadant oavsett om det är en tjej eller kille". Inre oenigheter uppenbaras på samma sätt då Kvinnogruppen beskriver scenario två som "våldigt kränkande för en kille", men definierar händelsen som "våldtäkt" alternativt "sexuellt ofredande" först när den utsatta parten är av kvinnligt kön. Bevarande av och motstånd mot skillnader mellan utsatta pojkar och flickor finns också i Blandgruppen. En av deltagarna förklarar det omvända maktförhållandet mellan parterna med att "det är ändå någonting det där (...) Om det svagare könet". De tre övriga deltagarna utövar samtidigt motstånd och menar "att det skulle kunna vara en större kränkning för en kille (än för en tjej)" och att det är "värre att göra en sexuell kränkning mot en kille än mot en tjej (...) Fast egentligen är det inte det" och att det inte gör "mindre ont för en man att bli våldtagen". Dessa beskrivningar av könstillhörighetens betydelse bryter mot hur utsatta pojkar förväntas reagera utifrån maskulina genusnormer. Samtliga lärargrupper bedömer emellertid ofreflekterat alla karaktärer i scenarierna som heterosexuella. Antagandet om heterosexualitet som norm är kopplat till en normativ maskulinitet och femininitet (heteronormativitet). Pojkar antas iscensätta maskulint genus (fysisk och psykologisk stark och sexuellt aktiv) och vara sexuellt intresserade av flickor. Heteronormativitetens genomslagskraft är påtagligt när händelsernas allvar bedöms som beroende av den utsatta partens könstillhörighet. Genom att först åtskilja manligt och kvinnligt och sedan återförena dem i det heterosexuella begäret, menar deltagarna (om än i olika utsträckning) att det

huvudsakligen är män som utsätter kvinnor för sexuella trakasserier och sexualiserat våld. Det krävs ett potentiellt sexuellt begär för att det ska vara berättigat att tala om sexuella trakasserier.

7. Avslutande diskussion

De två undersökningarnas syften har varit att studera betydelsen av normer kring maskulint beteende, sexualitet och våld för gymnasiepojkars respektive högstadielärares föreställningar om pojkar som utsätts av och utsätter andra pojkar för sexuella trakasserier i skolmiljön. Analysen av respektive intervjumaterial påvisar vikten av att skilja mellan maktförhållanden grundade på kön respektive genus. Både de deltagande eleverna och lärarna anser att fall där pojkar trakasserar andra pojkar inte är jämförbara med pojkars trakasserier av flickor. Då en pojke utsätter en flicka för någon av kränkningarna i diskussionsunderlaget betraktar de intervjuade eleverna och lärarna beteendet som sexuella trakasserier. Genom att betrakta sexuella trakasserier som sexuellt motiverade handlingar menar deltagarna att sexuella trakasserier endast kan förekomma mellan parter av motsatt kön. Följaktligen bevarar eleverna och lärarna aktivt den dominerande tolkningen av begreppet sexuella trakasserier. Ett antagande skulle därför kunna vara att sexuella trakasserier mellan pojkar helt enkelt inte finns eftersom den traditionella definitionen exkluderar pojkar i egenskap av att vara utsatta. Men skulle vi kunna säga att sexuella trakasserier mellan pojkar inte finns beroende på att de inte motsvarar den dominerande föreställningen? Ett sådant antagande är problematiskt eftersom det negligerar att trakasseriernas bakomliggande drivkraft kan vara densamma, det vill säga att stärka heterosexualitetens position genom trakasserier som syftar till att maskulinisera män respektive feminisera kvinnor. För att inte osynliggöra kränkande beteenden mellan pojkar i skolmiljön kan det vara väsentligt att skilja mellan maktförhållanden baserade på kön respektive genus. Det kan ske genom en begreppsbestämning som särskiljer pojkars trakasserier av flickor från trakasserier mellan pojkar. En sådan åtskillnad kan vara ett sätt att förbigå antagandet om att sexuella trakasserier uteslutande har en uttalad sexuell innebörd. Av elev- och lärarundersökningen framkommer att pojkar inte trakasseras för att de är pojkar, utan för att de inte i omgivningens ögon lever upp till den maskulina idealbilden. Därmed finns anledning att beskriva företeelsen som *sexistiska trakasserier*. Begreppet kan användas för vissa typer av trakasserier mellan pojkar som inte beror på kön utan på (hetero)sexistiska antaganden (fördomsfulla generaliseringar om könskategorierna man och kvinna), vilka utgör normer för vem som betraktas som en "riktig man" (Karlsson 2003, s. 47).

Av elevundersökningen framgår hur deltagarna tillämpar beskrivningar av maskulinitet för att tackla och motväga de negativa associationer som de diskuterade scenarierna kan innebära för en utsatt pojke. Att en pojke identifierar sig själv som utsatt, har enligt deltagarna negativa konsekvenser för dennes maskulina status i skolmiljön och kan innebära uteslutning ur kamratgemenskapen. Dessutom betonar deltagarna att de själva skulle ha handlat med våld om de blivit utsatta för de diskuterade scenarierna. Dessa attityder är en konsekvens av gruppernas föreställning om offer som svaga och passiva, vilket strider mot deras idealisering av traditionella maskulina egenskaper som aktivitet och handlingskraft. Att samtliga elevgrupper försvarar maskulina genusnormer och sexualitetsnormer skulle kunna tolkas som stödjande av en kontextuell hegemonisk maskulinitet, som premierar pojkar som är "tuffa", "starka", "fysiska", "dominanta", "heterosexuella" och "sexuellt aktiva". Utifrån strävan efter maskulin status i skolmiljön, som deltagarna tillskriver stor vikt, kan trakasserierna tolkas som en form av fostran i den idealiserade maskuliniteten. Kravet på pojkar att vara adekvat maskulina (framförallt manifesterat heterosexuella) gör att andra pojkar blir måltavlor för trakasserier. Denna trakasseriernas funktion höjer frågetecken kring danandet av maskulinitet i skolmiljön. Detta inte minst mot bakgrund av att ingen av de intervjuade eleverna uppfattar händelserna i scenarierna som orimliga, utan snarare påtalar och understryker deras frekventa förekomst.

I lärarundersökningen konstaterades väsentligt avvikande föreställningar om utsatta och utsättande pojkar mellan Mansgruppen å ena sidan och Kvinnogrupperna och Blandgruppen å den andra. Den homogent kvinnliga och den könsblandade gruppen anser genomgående att det finns givna "offer" i scenarierna. De inblandade parterna beskrivs genom kraftiga polariseringar i syfte att säkra den/de utsatte/utsatta pojkens/pojkarnas oskuld och den/de utsättande pojkens/pojkarnas ansvar. Scenarierna i diskussionsunderlaget definieras som bland annat misshandel, sexuella trakasserier och våldtäkt. Kvinnogruppen och Blandgruppen menar att händelserna innebär stora kränkningar och får konsekvenser som sträcker sig utanför skolan (i termer av inblandning av föräldrar, polis och socialtjänst). Det existerar tydliga motsättningar mellan bevarande av och motstånd mot maskulina normer både mellan och inom de tre lärargrupperna. I Kvinnogruppen och Blandgruppen blandas förväntningar på utsatta pojkar att "ge igen" med våld med både upprätthållande av och motstånd mot skillnader mellan pojkar och flickor som utsätts för sexuella/sexistiska trakasserier. Dessutom uttalar de två grupperna bestämt motstånd mot underordning av traditionellt feminina (eller icke-maskulina) egenskaper hos pojkar. I kontrast utmärks den homogent manliga gruppen av motstånd mot epitetet "utsatt" och "offer" där det mest påtagliga exemplet är uttalandet om att "se ut som ett 'offer' är ju ingen bra start". Även om gruppen inte ställer sig helt ovilliga till att händelserna skulle kunna uppfattas som kränkande, saknas reflektion över individuella konsekvenser av det inträffade som exempelvis rädsla. Genom gruppernas skilda konsekvensanalyser motiveras alltifrån höggradiga åtgärder till passivitet. I Kvinnogruppen och Blandgruppen differentieras ansvarsfrågan eftersom deltagarna anser att händelserna får konsekvenser som sträcker sig utanför skolan. De båda grupperna uttrycker att de vill, kan, får och måste fördela ansvaret mellan skolans olika aktörer (som exempelvis enskilda lärare, rektor, kurator, skolsjukvård). Mansgruppen uttrycker däremot ambivalens kring hur händelserna ska definieras med konsekvenser för hur de bör bemötas. Gruppens beskrivningar av trakasserier som självreglerande praktiker och betoning av en maskulin och heterosexuell identitet som eftersträvansvärd i skolkontexten bidrar till att förringa situationens allvar. Dessa tendenser har stora likheter med grupperna i elevundersökningen. Mansgruppen delar elevgruppernas uppfattningar om att ett potentiellt "offerskap" kan och bör undvikas genom våldshämnd, att pojkar som tillsammans utövar våld stärker sin gemenskap och att de diskuterade trakasserier utgör fostran i en normativ maskulinitet, där kan våld tolkas som ett medel att bli pojke. Dessa fokusgrupper kännetecknas dessutom av att underordna vad som anses vara feminina egenskaper (som fysiskt svaghet och (sexuell) passivitet) och premiera traditionellt maskulina kännetecken (som fysiskt styrka och (sexuell) aktivitet). Konsekvensen är att cementera ojämlika maktförhållanden både mellan män och kvinnor och mellan olika maskuliniteter. Hur anmärkningsvärda dessa överensstämmande ställningstaganden än må vara är de trots allt mest graverande för lärargruppens del. Det eftersom Mansgruppens upprätthållande av maskulinitets- och sexualitetsnormer medför att ansvarsfrågan förskjuts till de enskilda eleverna, vilket riskerar att osynliggöra trakasserier.

7.1 Hur kan resultaten tolkas?

Det har hittills konstaterats att elevernas och lärarnas definitionsprocesser av sexuella trakasserier rör sig mellan bevarande av och motstånd mot maskulina genusnormer. I detta kontinuum är det huvudsakligen könstillhörigheten på både den utsatte och den utsättande parten som har betydelse för samtliga grupper (i både elev- och lärarundersökningen) konstruktioner av *vem* som kan vara utsatt och för *vad*. De deltagande elevernas och lärarnas föreställningar om offer och gärningspersoner är att betrakta som situationsbundna produkter av socialt samspel och därför i allt väsentligt beroende av de gruppkonstellationer där de formulerats. Gruppernas olika förståelse av diskussionsunderlaget är intressant utifrån att genus uttrycks i relation till andra och den polarisering mellan könen som kan känneteckna könshomogena fokusgrupper (Karlsson & Pettersson 2003, s. 54). Att föreställningarna om utsatta och utsättande pojkar skiljer sig utifrån gruppernas könsammansättning påvisar hur fokusgruppsintervjuer *kan* innebära en reduktion av åsiktsutrymmet. Människor konstitueras som grupp genom att vissa identitetsmöjligheter framhävs

som eftersträvansvärda medan andra ignoreras eller rent av degraderas (Winther Jørgensen m.fl. 2000, s. 51-52). Denna benägenhet är som mest påtaglig i Mansgruppen i lärarundersökningen, som distanserar sig från pojkar som de anser inte betar sig i enlighet med maskulina genusnormer. Denna positionering kännetecknar även de homogent manliga grupperna i elevundersökningen. Väsentligt att poängtera är att både Mansgruppen i lärarundersökningen och samtliga grupper i elevundersökningen associerar maskulinitet med våldskapacitet och aggressivitet och dominans med manlig sexualitet, med konsekvensen att tillskriva män ett större sexuellt handlingsutrymme än kvinnor. Denna tydliga polarisering av genusnormer och sexualitetsnormer bör emellertid inte reduceras till kön, utan kan istället tolkas som uttryck för gruppstillhörighet. Det kan i (köns)homogena grupper vara svårt att uttrycka avvikande ställningstaganden utifrån könsbundna förväntningar. Att olika föreställningar är accepterade i de olika konstellationerna av elever och lärare åskådliggör hur fokusgruppsituationen kan utgöra ett forum för att utmana genusnormer likväl för att studera hur de upprätthålls och försvaras.

7.2 Resultatens konsekvenser

De praktiska och sociala konsekvenserna av elevundersökningen och lärarundersökningen är väsentliga att problematisera ur ett maktperspektiv. Det eftersom att införlivandet av värderingar om maskulinitet och femininitet och attityder till kränkande beteenden är beroende av samspelet både mellan elever och mellan elever och lärare. Betydelsen av lärarkollektivets ansvarsposition i skolmiljön bör betraktas utifrån att det intervjudeltagarna upplever som verkligt får verkliga konsekvenser för deras yrkesutövande. Eftersom att deltagarna i lärarundersökningen huvudsakligen upprätthåller maskulina normer (inklusive sexualitetsnormer) är det sannolikt att dessa genomsyrar deras yrkesutövning. Att lärare gör åtskillnad mellan olika beteenden beroende av vem som utsätts kan leda till den farliga tolkningen bland eleverna att vissa typer av trakasserier betraktas som mer oskyldiga än andra. Det utgör en tolkning som står i skarp kontrast till det som lärarna framhåller som skolans värdegrund. Om skolpojgars genusuttryck bedöms utifrån den styrka eller svaghet de representerar och om de förväntas reagera på trakasserier med våld, kan unga pojgars maskulinitet tolkas som att fostras under en form av lågintensiv terror.

Mot bakgrund av de två presenterade studierna kan sexistiska trakasserier tolkas som ett medel för pojkar att uttrycka maskulinitet i skolmiljön. Det är därför väsentligt att problematisera vilka värderingar om manligt respektive kvinnligt beteende som företeelsen bidrar till att cementera och hur kränkande handlingar används för att fostra pojkar till "riktiga män". De värderingar vi lägger i begreppet har konsekvenser för de subjekspositioner som görs tillgängliga för pojkar. I en skolmiljö strukturerad utifrån genusvillkor underbygger makt och maktlöshet (i sociala, psykologiska, fysiska och ekonomiska termer) dominans och underordning mellan olika grupperingar av pojkar. Att upprätthålla genusnormer och göra åtskillnad både mellan pojkar och mellan pojkar och flickor som utsätts för trakasserier (som de homogent manliga grupperna i elev- respektive lärarundersökningen) har inte uteslutande följder för hierarkier mellan olika maskuliniteter, utan också för relationer mellan pojkar och flickor. Att (som flertalet av grupperna i både elev- och lärarundersökningen) beskriva män som sexuellt aktiva och kapabla att försvara sig och kvinnor som passiva och icke-våldsamma speglar ett antagande om att män är (biologiskt) programmerade att lägga an på kvinnor på mer eller mindre aggressiva maner, medan kvinnor passivt inväntar deras uppvaktande. Genom att således placera "manligt" och "kvinnligt" i varsin ände av den sexuella dikotomin aktiv – passiv tillskrivs pojkar ett större sexuellt handlingsutrymme än flickor. Att pojkar använder sexistiska trakasserier för att fostra varandra i en stridslysten och dominant heterosexualitet får tolkas som en metod att upprätthålla pojkars överordning och flickors underordning i skolmiljön. Konsekvenserna av detta bör inte förbises vid förklaringar av pojkars och mäns större våldsbenägenhet (än flickor och kvinnor). Eftersom trakasserier syftar till att maskulinisera män respektive feminisera kvinnor kan dessa kränkande beteenden mellan pojkar väl tänkas betinga normförhandlingen gällande rättigheter, skyldigheter, gränser och övergrepp i (sexuella) relationer mellan pojkar och flickor.

Följaktligen kan trakasserierna bedömas ha implikationer för strukturella maktförhållanden mellan män och kvinnor. Den brinnande frågan som uppstår till följd av resultaten är inte *om* trakasserier i skolmiljön påverkar relationer mellan pojkar och mellan pojkar och flickor, utan *hur* de påverkar. Hur de förflyttar gränserna för vad som tolkas som kränkande handlingar. Har vi för avsikt att närma oss de yttersta kriminaliserade symptomen på mäns överordning, oavsett om det är sexuella trakasserier, våld i nära relationer eller våldtäkt, måste vi utgå från alla de "mindre" uppseendeväckande beteenden som föregår dessa yttringar. För att sexistiska attityder i skolmiljön inte ska cementeras är det väsentligt att problematisera de tillåtande attityder som underbygger pojkars/mäns större sexuella handlingsutrymme. Risker är annars att bana väg för en successiv normförskjutning av vad som betraktas som kränkande beteenden. Med denna infallsvinkel på sexuella/sexistiska trakasserier är en dialog om sexualitet och relationer i skolmiljön av största angelägenhet. Vikten av frågor kring sexuell integritet understryker att samtal mellan elever och mellan elever och lärare bör föras inom flera skolämnen. Inte minst bör den vara utgångspunkten i en sex- och samlevnadsundervisning som verkligen gör skäl för begreppet "samlevnad". En förutsättning är emellertid ett språk om samlevnad som inkluderar pojkar och flickor på samma villkor, som inte får kompromissas bort med hänvisning till myter om så kallad manlig respektive kvinnlig könsdrift. För att inte cementera liknande fördomsfulla föreställningar är det väsentligt att läroverkens styrdokument definierar trakasserier med till synes sexuella förtecken som oberoende av könstillhörighet hos utsatta eller utsättande parter och skildrar exempel på faktiska beteenden och situationer. Det för att kränkande beteenden inte ska osynliggöras. En otydlig definition kan få negativa konsekvenser genom att lärare riskerar att förbigå trakasseriernas grundläggande maktdimension (utifrån ett genusperspektiv), vilket hämmar ett sakenligt bemötande och förebyggande.

8. Källförteckning

- Borland, K. (1997): "That's not what I said': Interpretive conflict in oral narrative research", I Perks, Robert; Thomson, Alistair. Oral History Reader. London: Routledge.
- Burcar, V. (2005): *Gestaltningar av offererfarenheter. Samtal med unga män som utsatts för brott*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Butler, J. (2007): *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Cox, R. (2001): *Stopp! – om trakasserier på grund av kön*. Stockholm: Printab.
- Edwards, M. (2004): "Våld utan gränser: om krig och hotad manlighet" I (red) Y. Svanström och Östberg, K.: *Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år*. s. 245-270. Stockholm: Atlas.
- Epstein, D. (1997): "Keeping them in their place: hetero/sexist harassment, gender and the enforcement of heterosexuality", I Thomas, A. & Kitzinger, C. (Red.), *Sexual harassment. Contemporary feminist perspectives*. S. 154-171. Buckingham: Open University Press.
- Jonsson, A. (2009): *Boys will be boys. Fokusgruppsintervjuer med gymnasiepojkar om trakasserier och genusnormer*. Studentuppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Jonsson, A. (2011): *De ska bli härdade. Fokusgruppsintervjuer med högstadielärare om genusnormer och trakasserier mellan pojkar*. Studentuppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Karlsson, J. (2003): "Sexuella eller sexistiska trakasserier? Genusnormers betydelse vid trakasserier mellan män", I Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (red): *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet.. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. s. 47-70. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, J. & Pettersson, T. (2003): *Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningspersoner och offer*. Rapport 2003:2, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Kimmel, M. S. & Mahler, M. (2003): "Adolescent Masculinity, Homophobia, and Violence. Random School Shootings, 1982-2001", I American Behavioral Scientist, Vol. 46, No. 10. 2003. s. 1439-1458.
- Kvale, S. (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lenz Taguchi, H. (2004): *In på bara benet. En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HSL Förlag.
- Messerschmidt, J. W. (1993): *Masculinities and crime*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, INC.
- Messerschmidt, J. W. (2000): *Nine lives. Adolescent masculinities, the body, and violence*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Messerschmidt, J. W. (2004): *Flesh and Blood. Adolescent Gender Diversity and Violence*. Boston: Rowman & Littlefield Publisher.
- Tham, H. (2001): "Brottsoffrets uppkomst och framtid", I Åkerström, M. och Sahlin, I. (red): *Det motspänstiga offret*. s. 27-45. Lund: Studentlitteratur.
- Wibeck, V. (2000): *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Winther Jørgensen, M. och Phillips, L. (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Internetkällor

Vetenskapsrådet (2011): *God forskningssed*. Tillgänglig genom:
http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf, 2012-02-08

